

peil

WAARDERING VAN COLLECTIES

OP DE MUSEALE WEEGSCHAAL

HOE DOET ONZE PRESENTATIE HET?

DE WAARDE VAN MUSEA

HET GASTENBOEK

SCHRIJVERSMUSEA: AFGESCHREVEN?

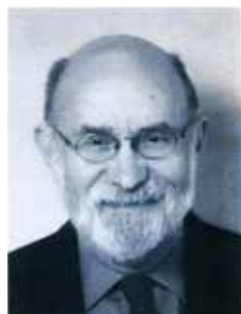
ervaring, verbeeldingskracht, praktijk,

Priatnov biedt praktische hulp en advies

- . coaching, kort en bondig
- . kwaliteitszorg, ook voor kleine musea
- . beleidsplannen
- . een actief en creatief museum met weinig geld
- . vrijwilligersbeleid
- . vervanging ad interim
- . personeelbeleid

basnik@priatnov.nl

www.priatnov.nl

Priatnov is de onderneming van Kees Plaisier

TWIN
design

WWW.TWIN-DESIGN.BE

Innosell

Storage & Hangingsystems bv

INNOSELL is sinds vele jaren toeleverancier van musea in Europa en is gespecialiseerd in kwalitatief hoogwaardige producten. Wij onderscheiden hierbij vier productgroepen:

Pack and move

Hieronder valt ons complete assortiment van zuurvrij verpakkingsmateriaal specifiek voor de musea (Museum Art Foam), transportverpakkingen, schilderijkasten, Musetra kratten, pallets en containers.

Store and save

Deze productgroep behelst een diversiteit aan schilderijrekken, kasten, stellingen, ladekasten en verrijdbare installaties voor in het depot om de kunstvoorwerpen verantwoord en veilig te bewaren. In combinatie hiermee kan men in de lades en op de legborden ons MAF schuim toepassen voor extra bescherming van deze kunstvoorwerpen.

Exhibit and share

Onder deze noemer valt ons Koreder Line schilderij ophangstelsysteem (Takiya) waarbij naast het kwalitatief hoogwaardige en uitgebreide assortiment ook klantspecifieke oplossingen worden aangeboden. Tevens vallen hulpmiddelen en inrichtingen zoals vitrines en tentoonstellingswanden onder deze productgroep.

Protect and preserve

Bij verbouwingen en externe bouwwerkzaamheden leveren wij kennis en producten om kunstwerken te beschermen tegen zich voordoende risicovolle trillingen die schade aan de kunstvoorwerpen veroorzaken.

Museum Quality Products

UW COLLECTIE VERDIENT INNOSELL

Leverancier van depotinrichtingen, verpakkingsmateriaal, verpakkingsconcepten en ophangsystemen voor schilderijen.

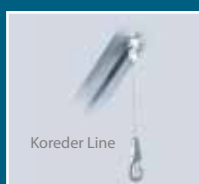
BETROUWBAAR • KWALITEIT • SERVICE

KOREDER LINE • MAF • MAGISTA

MAF verpakkingsmateriaal

Takiya ophangsystemen voor schilderijen

Magista depotinrichtingen

Magista depotinrichtingen

Tel +31-(0)74-2664466, fax +31-(0)74-2660273,
info@innosell.com, www.innosell.com

- 04 Tessa Luger *Doe alleen wat daadwerkelijk nodig is. Praktisch advies bij de waardering van collecties*
- 06 Charlotte van Rappard *Waarden aan de onderkant van museumcollecties*
- 08 Jacco Hooikammer en Hans Piena *Openlucht-authenticiteit. Vormen, wenselijkheid en haalbaarheid*
- 11 Max Popma *Mobiel erfgoed op de Museale Weegschaal. Een plek voor authenticiteit*
- 13 Girbe Buist *Meeste gemeenten vinden musea belangrijk*
- 14 Henk Slechte *Het Historisch Museum in Deventer gaat zwerven*
- 16 Elien Doesselaere *Het Lijsternest: Streuvelshuis & schrijversresidentie*
- 17 Rik Hemmerijckx *Werken aan waardering van de dode poëet. Het provinciaal museum Emile Verhaeren*
- 18 Inge Geysen *Hoe zoet is 't om te peizen dat [...], u lezen kan, mijn dichten, mijn geliefde [...]*
- 19 Titus Yoccarini *Alles heeft zijn prijs*
- 20 Judikje Kiers en Jeroen Klooster *Economische waardering van erfgoed. De waarde van een zolderkerk op de Amsterdamse Wallen*
- 22 Girbe Buist *Lang leve de kleine musea. Impressies van een symposium*
- 24 Hildegard van Genechten *Bezoekers waarderen het museum. Dankzij de gids! In gesprek met Janien Prummel*
- 25 Lodewijk Gerretse *Kasteel Amerongen op zoek naar actualiteit en verrassing*
- 26 Annemarie Lavèn *Zonder goed verhaal geen goed museum*
- 28 Alexandra van Steen *Gastenboek*
- 29 Pieter Trogh *De Namenlijst. Over de eeuwherdenking van WO1*
- 31 Franklin van der Pols *Een gastenboek vol bruikbare suggesties*
- 32 *Onbeheersbaar erfgoed*
- 32 *Goud in handen*
- 34 Colofon Museumconsulenten

Woord

Het is goed om tijdens de dagelijkse strijd om het culturele bestaan af en toe een moment van bezinning in te lassen. Het overzichts-artikel van Alexander Vander Stichele, 'Over de waarde en maatschappelijke relevantie van musea' in *Faro | Tijdschrift over cultureel erfgoed* nr 7 (http://issuu.com/faronet/docs/maart2014_issuu) helpt ons enige kritische afstand te nemen. Nu kunst en cultuur onder druk staan, en in deze 'ver-economiseerde' tijd steeds vaker gevraagd wordt naar legitimatie, is het goed om te lezen hoe onderzoekers aan universiteiten, zoals Arjo Klamer of John Holden, het slagveld beschouwen. Waarde-toekenningen – economisch, maatschappelijk, sociaal, zelfs intrinsiek relevant –, een verschijnsel dat nu ook de Vlamingen met publicatie van het rapport 'De waarde van cultuur' meer en meer zal gaan aanraken, houden volgens Van der Stichele een reëel gevaar in. De instellingen die zich bedreigd voelen schieten namelijk bijna vanzelf in de defensieve reflex, waarbij ze niet zelden hetzelfde idioom en gelijke argumentatiewijze en gewoontes gaan gebruiken als hun 'belagers'. Deze auteur pleit voor uitgaan van eigen kracht en voor het hanteren van een 'specifiek waardenkader voor cultuur' waarmee het maatschappelijk belang en de 'public value' van musea onomstotelijk kunnen worden aangetoond.

Het is alweer een jaar geleden dat de Rijksdienst Cultureel Erfgoed de waarderingsmethodiek voor museale collecties en objecten 'Op de museale weegschaal' lanceerde. De redactie van *Museumpeil* zag voldoende aanleiding om naar aanleiding hiervan een rondje langs de velden te doen: hoe zijn de ervaringen en helpt de

methodiek ook bij het verstevigen van de positie van musea in het maatschappelijke krachtenveld? In de redactionele discussies bleek al snel dat de waardering van collecties niet los gezien kan worden van de waardering van musea. Een door een museum voltoerd waarderingstraject is geen garantie voor een navenante beoordeling of waardering door het publiek of door andere stakeholders of beleidsmakers. Daarom is het thema niet alleen beperkt tot de waardering van collecties, maar is ook waardering door publiek en politiek aan de orde. Er zijn een paar goede voorbeelden van hoe je de waarde van musea of presentaties ten voordele kunt inzetten, bijvoorbeeld voor uitbreiding en verbouwing. Er zijn ook voorbeelden van musea – in dit geval Vlaamse 'schrijversmusea' en Kasteel Amerongen – waar de waardering door het publiek een sterke invloed heeft op presentatie en functioneren van musea. Er is een verhelderend interview met Lydia Jongmans van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten; ze vertelt de andere kant van het verhaal en gaat in op de argumenten van gemeenten bij bezuinigingen op musea. Daar kunnen veel musea hun voordeel mee doen.

In dit nummer treft u columns aan van twee nieuwe redacteuren: Alexandra van Steen, directeur van het Flipje en Streekmuseum Tiel en Franklin van der Pols, hoofd publiek en presentatie Legermuseum/Nationaal Militair Museum. De redactie is bijzonder blij met het aantreden van deze twee museumprofessionals.

Jan Sparreboom

Doe alleen wat daadwerkelijk nodig is

Praktische advies bij de waardering van collecties

- Tessa Luger -

Senior onderzoeker roerend erfgoed Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft onlangs een collectiewaardering – in zes stappen – geïntroduceerd met de titel *Op de museale weegschaal*. Met die nieuwe methodiek kunnen musea hun collecties nu beter beargumenteerd waarderen. En die levert nog nieuwe inzichten op ook.

HOE BEPAAL JE DE WAARDE VAN EEN SNUIFRASP?

Wat weegt zwaarder: de historische of de bewaardeswaarde van de witte capitulatievlag van Rotterdam? En is de informatiewaarde van Mondriaans *Victory Boogie Woogie* wellicht hoger dan de artistieke waarde? Of hoe zit het met die 17de-eeuwse apothekerspot: laten schoonmaken of niet? Verhogen de gebruikssporen van de oude chemicaliën de waarde nu het etiket niet meer leesbaar is?

Dit soort vragen kreeg de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) de afgelopen jaren geregeld voorgelegd vanuit de museale wereld. Vragen die te maken hebben met de *waardering* van objecten en (deel)collecties – het toekennen van waarde is immers een van de kerntaken van de Nederlandse musea. Maar hoe bepaal je de waarde van een schilderij, bagagerijtuig, miniatuurkast, snuifrasp, beeldhouwwerk of glasraam? Op basis van welke criteria en met welke argumenten?

Omdat er geen bruikbare methodiek voorhanden was, besloot de RCE er zelf een te ontwikkelen. In samenwerking met medewerkers uit 'het veld' want de praktische toepasbaarheid stond voorop. Zo werd in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem de deelcollectie kachels gewaardeerd en in het Museum Willet-Holthuysen lag de hele collectie onder de loep – met als uitkomst dat de inrichting van het pand zoveel mogelijk teruggebracht zou worden tot de 19de eeuwse situatie. De periode dat het echtpaar Willet er woonde.

Nu, vier jaar later, is het eindresultaat gepubliceerd in *Op de museale weegschaal. Collectiewaardering in zes stappen*. De nieuwe manier van waarderen wordt hierin 'stap voor stap' uitgelegd, is toepasbaar op alle typen collecties én op verschillende niveaus (van losse objecten tot deelverzamelingen

en totale collecties). Alle musea en erfgoedinstellingen in Nederland en Vlaanderen kunnen ermee aan de slag¹.

EEN GOED BEGIN

Al tijdens de 'testfase' van de waarderingsmethodiek bleek dat een gedegen voorbereiding onontbeerlijk is. Begin niet zomaar in het wilde weg. Stel allereerst vast wat de *aanleiding* (stap 1) is om een waardering uit te voeren. Is het vanwege het opstellen van een nieuw collectieplan, moet een deelcollectie worden opgeschoond vanwege ruimtegebrek in het depot of is er sprake van een samenvoeging van collecties na een fusie? Elke aanleiding is mogelijk – en bedenk daarbij alvast goed wat je met de uitkomsten gaat doen.

Formuleer vervolgens de vraag die je aan het object of de (deel)collectie stelt en kies een *referentiekader* (stap 2). Maakt het waarderings-team een vergelijking met gelijksoortige

Overdreven gesteld: ga geen deelverzameling art nouveau-vazen waarderen als je wilt bepalen wat de beste restauratiemethode voor je collectie Cobra-schilderijen is. Beperk de waardering dus tot wat daadwerkelijk nodig is.

Bepaal daarna per object of (deel)collectie *welke criteria relevant* zijn (zoals toestand, artistieke waarde of herkomst) en geef daarbij aan waaraan een object moet voldoen om laag, gemiddeld of hoog te scoren (stap 3). Vul hierbij steeds het waarderingsformulier in dat door de RCE speciaal ontworpen is – of pas het naar behoefte aan.

HOGE EN LAGE SCORES

Dan komt het moment suprême: de teamleden gaan *waardescores toekennen* (stap 4). Blok voor deze groepsbijeenkomsten een dag of een aantal dagdelen in ieders agenda. Met een uurtje tussendoor kom je er niet. Bedenk van te voren welke relevante informatie je nodig hebt om een besluit

te kunnen nemen en doe niet meer dan dat. Het voorkomt onnodig werk. Iedereen zal verwachten dat *Panorama Mesdag* hoog scoort als zeldzaam schilderij en Rembrandts oeuvre het uitstekend doet bij de artistieke

'Alle relevante informatie over een object of deelcollectie vergaren, blijkt vaak een behoorlijk karwei. Maar het levert heel veel meer op.'

objecten op nationaal of regionaal niveau, of vanuit het perspectief van de eigen organisatie? Want je wilt weten hoe de eigen collectie zich in waarde verhoudt tot de collectie waarmee die is vergeleken.

In de beginfase van een waardering is het goed om na te denken over de hoeveelheid objecten die je onder handen neemt. Kies alleen die voorwerpen die een antwoord zullen geven op je vraag.

waarde. Maar tegelijkertijd kan eenzelfde object in een andere categorie een hogere of lagere waardering krijgen. Zo zal een op het oog 'eenvoudige' wandelstok artistiek vermoedelijk laag scoren. Tenzij, zoals in Museum Flehite in Amersfoort, dit object mogelijk het 'stokske' was van raadspensio-naris Johan van Oldenbarnevelt waarmee hij in 1619 het schavot beklom. In zo'n geval stijgt de *historische waarde* tot grote hoogte. Voor de

- De replica van het VOC-schip in het Amsterdamse Scheepvaartmuseum heeft geen historische waarde – het gaat immers om een kopie. Maar omdat er veel publiek op afkomt is de belevingswaarde juist hoog. -

replica van het VOC-schip in het Amsterdamse Scheepvaartmuseum ligt het anders. De historische waarde is nul – het gaat om een kopie. Maar omdat er veel publiek op afkomt en het schip beschikbaar is voor feesten en recepties is de *belevingswaarde* juist hoog.

Er zal in de groep veel heen en weer gepraat worden en soms verhit gediscussieerd – en dat is goed. Zorg er om deze reden voor dat er een neutrale gespreksleider is. Die kan ieders mening aan bod laten komen en een (te lange) discussie afronden als bijvoorbeeld te veel op individuele objecten wordt ingezoomd terwijl de vraagstelling op (deel)collectieniveau is. En maak van alle bijeenkomsten een uitgebreid verslag. Argumenten zijn dan altijd terug te vinden. Leg niet alleen de uitkomsten van de waardering vast, maar ook hoe je tot die conclusie bent gekomen.

BIJZONDERE VERRASSINGEN

Een multidisciplinair waarderingsteam is van belang voor het slagen van de waardering. Zorg niet alleen dat conservatoren en collectiebeheerders er deel van uitmaken. Ook pr-medewerkers, restauratoren, mecenasen, vrijwilligers en museumliefhebbers hebben vaak een eigen, interessante inbreng. Voor alle deelnemers geldt: neem een open en onbevooroordeelde houding aan.

Een ander advies: maak het team niet te groot, een alternatief kan zijn om in kleinere groepjes op te splitsen die een afgevaardigde leveren om namens hen het woord te voeren. Soms is het verstandig een externe persoon erbij te betrekken die met een frisse blik naar de objecten kijkt. Of een expert die een bepaalde kennislacune in het team opvult. Het is toe te juichen als de museumdirectie en/of leden van het management actief meedoen aan

de waardering en dat *blijven* doen. Gebleken is dat wanneer een van hen na de eerste bijeenkomst verstek laat gaan, de motivatie bij de 'overblijvers' vaak daalt. Het tussentijds wisselen van teamleden is trouwens ook niet aan te raden.

Geregeld zal het team op mooie verrassingen stuiten, zoals in het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen. Daar bevond zich een verzameling sleeën die ongeregistreerd in het depot stond. Kris Callens, hoofd Collecties & Presentaties: 'Onooglijke dingen, dachten we aanvankelijk. Soms niets meer dan een pallet met een stuk touw eraan. Na de waardering wisten we wel beter. Er zat bijvoorbeeld ook een werkslee uit Durgerdam tussen waarmee gereedschap en visgerei werd vervoerd. Het bleek een origineel exemplaar uit het begin van de twintigste eeuw, waarvan zich geen vergelijkbaar voorwerp bevond in de Collectie Nederland.' Inmiddels staat de slee in de vaste presentatie.

SCHERPERE KEUZES

De uitkomsten van de waardering leveren een *beschrijving van betekenis* op (stap 5) waarmee je aan anderen kunt uitleggen wat de waarde van een object is en vooral waarom. En vervolgens neemt het museum een *besluit* (stap 6) ten aanzien van opstellingen in de vaste collectie, restauraties of het verhaal dat een museum met zijn collectie wil vertellen.

De meest gehoorde vraag bij deze methodiek is: hoeveel tijd kost het? Dat hangt natuurlijk af van het aantal objecten. Om vooraf een idee te krijgen is het verstandig om er eerst een paar op proef te doen. Zo kan iedereen meteen ervaren hoe de methodiek werkt. Meestal zit er veel werk aan vast. Alle relevante informatie over een object of deelcollectie vergaren, blijkt vaak een behoorlijk karwei. Maar het levert heel veel meer op.

De waardering helpt musea namelijk om beslissingen te nemen. Goed beargumenteerde beslissingen vooral, die door het hele team gedragen worden. Want iedereen gaat met een gezamenlijk gedeelde visie naar de collectie kijken. Samen kom je tot conclusies. Het leidt ook tot scherpere keuzes omdat alle mogelijke waarden van een object – van artistieke tot maatschappelijke en historische – zijn onderzocht en tegen elkaar afgewogen. Je eigen collectie leer je er beter door kennen.

Ervaringsdeskundige Edwin Jacobs, directeur van het Centraal Museum in Utrecht, heeft al veel gehad aan deze nieuwe methodiek. 'Aanvankelijk kregen we een afwijzing van een subsidieaanvraag voor de acquisitie van vroeg werk van Droog Design. Door de stappen in *Op de museale weegschaal* te doorlopen, kwamen we al snel tot een beter onderbouwde aanvraag.'

En die werd subiet gehonoreerd. ●

¹ De tekst van de methode is, met bijbehorende formuleren en voorbeelden, te downloaden via www.cultureelerfgoed.nl/waarderen

Waarden aan de onderkant van museumcollecties

- Charlotte van Rappard -
Collectieconsult

Hoe raak je van je overvloedige collectie af? Twaalf musea hebben deelgenomen aan een proefproject om ruimte te scheppen – in hun depots maar ook financieel – door de grote hoeveelheid voorwerpen met een lage cultuurhistorische waarde die zij in hun depots hadden ‘uit huis te zetten’. Deze aanpak helpt de schroom te overwinnen bij de start van de te lang uitgestelde grote schoonmaak.

HET BEGIN

Aan het begin van het project schreven wij de deelnemende musea: ‘Het is voor velen van u wel herkenbaar: we krijgen te veel collectie in onze musea. Depots raken overvol, gangpaden verstopt, het ontbreekt u aan mensen en middelen om goed voor alle voorwerpen te zorgen. En u vraagt zich ook af of u wel alles moet bewaren. Dit niet omdat uw nieuwe aanwinsten niet goed doordacht zijn aangeschaft, maar omdat u met een erfenis uit het museale verleden zit. Een erfenis verzameld in een tijd met een andere visie op wat bewaard moest worden. Eigenlijk wilt u er graag vanaf. Maar u ziet

praktijkvoorbeelden tot voorbeeld voor andere musea zou kunnen dienen. Er is naar een zo groot mogelijke diversiteit in deelnemende organisaties en in soorten collecties gezocht om de toepasbaarheid voor andere musea te vergroten. Dertien deelnemers zijn gestart: grote en complexe organisaties met veel professionals in dienst, middelgrote gemeentelijke instellingen en kleine instellingen voornamelijk gerund door veel vrijwilligers.

Het woord bulk is in het project gebruikt in de betekenis van grote groepen min of meer vergelijkbare objecten (zie ook: LAMO, p. 17¹). Het zijn vaak

verzamelen die lang in zwang was (en soms nog is) waar het een referentiecollectie betreft of een collectie speciaal voor wetenschappelijke doeleinden.

VOLGENDE STAP: DEFINIËRING VAN REFERENTIECOLLECTIES VOOR WAARDEBEPALING

Veel musea hebben voor dit soort massale afstotingen niet alle kennis zelf in huis. En juist voor de waardebeoordelingen van de bulkcollecties is kennis onmisbaar. Toen wij dat onderling bespraken, kwamen twee zaken naar voren: de noodzaak om kennis van buiten in te schakelen en een grote behoefte aan materiaal in andere musea en/of instellingen om de eigen collectie mee te vergelijken: referentiecollecties. Met zulke collecties als ijkpunt, kan er een betere afstemming plaatsvinden over wie wat bewaart of blijft verzamelen.

In sommige sectoren van de museumwereld vindt ook nu al een dergelijke afstemming plaats, b.v. bij musea over de Tweede Wereldoorlog via het Netwerk Oorlogsbronnen of binnen de Stichting Overleg Volkenkundige Musea. Maar er is ook behoefte aan referentieverzamelingen van voorwerpen die in veel verschillende musea voorkomen, zoals huishoudelijke apparatuur, landbouwwerktuigen, negentiende-eeuwse kleding, etc. Aan de hand van representatieve collecties kan dan de waarde van voorwerpen in de eigen collectie worden afgemeten.

‘Aan de hand van representatieve collecties kan de waarde van voorwerpen in de eigen collectie worden afgemeten.’

op tegen het gedoe, tegen verkeerd begrepen persberichten en tegen de hoeveelheid werk die geen resultaten oplevert die de buitenwereld verstoelt doen staan zoals een grote tentoonstelling. Als u aan de rafelranden van uw collecties trekt, vreest u dat er veel meer problemen en vragen op u af komen dan u nu kunt voorzien. U bent niet de enige.’

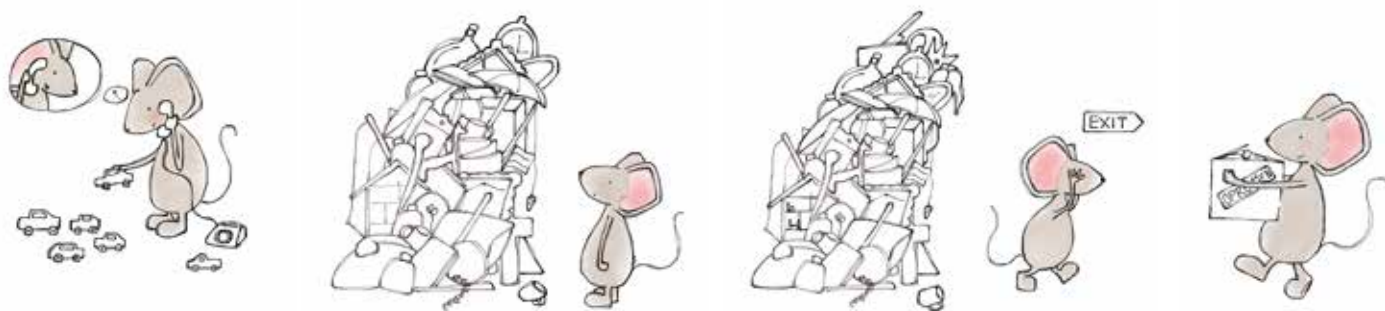
HET PROJECT BULK

Om die reden is het LCM begonnen met dit proefproject dat aan de hand van een paar goede

in veelvoud vervaardigde objecten, maar het kan zeker ook gaan om archeologische, natuurhistorische en geologische collecties. En per stuk vertegenwoordigen zij een geringe financiële waarde (vuistregel minder dan €50).

Vaak zijn het industrieel vervaardigde voorwerpen, maar soms ook groepen handmatig vervaardigde, unieke objecten (in het project genoemde voorbeelden: scheepsmodellen en ‘ambtelijk meubilair’).

Bulkcollecties zijn vaak typologisch samengesteld, en representeren daarmee een wijze van

- Pauline Baartmans, Muisillustraties -

SPEELGOED

Een treffend voorbeeld hiervan is speelgoed: als we het Museum Inventarisatie Project (MusIP) raadplegen zien we dat 77 musea in Nederland een collectie met de titel 'speelgoed' hebben, 250 musea een deelcollectie hebben waarin zich speelgoed bevindt, en dan zijn er nog eens vier musea die helemaal over speelgoed gaan. In totaal is dus in 331 musea in Nederland (ongeveer een vierde van de Nederlandse musea!) speelgoed te

de LAMO worden opgenomen?

- Wie bepaalt of uw collectie de referentiecollectie wordt? Bent u dat zelf of bijvoorbeeld de RCE?
- Zijn referentiecollecties te begrenzen in Nederland of moeten ze internationaal worden samengesteld?
- Kan door samenwerking van musea met vergelijkbare collecties het volgende worden bereikt: een beter inzicht in wat wel en niet museumwaardig zou moeten worden, afspraken over wie

dat gaat bewaren en het zinvol inzetten van de collecties die niet meer museumwaardig worden?

Voor het vaststellen van waarden van min of meer gelijksoortige voorwerpen waar men vanaf wil, kan het beantwoorden van bovenstaande vragen van groot belang zijn.

ook met de eigen medewerkers en vrijwilligers. Daarmee moet al vóór de start van het project begonnen worden, want iedere schijn dat er iets stiekem gebeurt, is voor het scheppen van draagvlak fataal. Wij hopen dat door het delen van de resultaten en best practices meer musea dat overvolle depot eindelijk ook durven aan te pakken.

De uitgave van het verslag van het proefproject is te koop via de website van het LCM: www.museumconsulenten.nl.²

'We zouden groepen deskundigen moeten vormen die voor een bepaald vakgebied gezamenlijk definiëren wat de waarde is van collecties, van groepen voorwerpen of afzonderlijke voorwerpen.'

vinden. Vaak staan grote delen van die collecties speelgoed in depot. Zonder onderling overleg wegdoen van collecties is niet wenselijk. Het is juist belangrijk met elkaar te kijken wat absoluut geborgd moet zijn. We zouden groepen deskundigen moeten vormen die voor een bepaald vakgebied gezamenlijk definiëren wat de waarde is van collecties, van groepen voorwerpen of afzonderlijke voorwerpen. Dan kunnen ook andere waarden, zoals belang voor de lokale geschiedenis of emotionele waarden, worden meegewogen.

WORKSHOP

In 2013 werd over dit onderwerp een workshop gehouden op het Museumcongres, waarin de volgende vragen werden gesteld:

- Hoe kunnen we – als collectiebeheerders – gezamenlijk referentiecollecties en gebruikscollecties samenstellen en zo deze collecties zinvol herbestemmen?
- Denkt u, als u bulk gaat afstoten, referentiecollecties nodig te hebben? Of behulpzaam te vinden?
- Zo ja, moeten de referentiecollecties als begrip in

EN VERDER: DOE HET SAMEN EN WEES OPEN NAAR BUITEN

Het verslag van het bulkproject gaat ook in op het 'buddy-systeem' dat in dit project gebruikt is. Omdat het de bedoeling was zo min mogelijk met z'n allen te vergaderen (in het totaal maar driemaal), werden musea gekoppeld aan een of meerdere musea met een vergelijkbaar probleem. Toen bleek dat het voor veel deelnemers een soort opluchting was dat ze niet de enige waren die al langere tijd erover hadden nagedacht, maar er nog niet mee begonnen waren. Een dergelijke gezamenlijke 'slachtoffergroep', Afstoten Anonymous, helpt de schroom te overwinnen bij de start van een grote schoonmaak en bij moeilijke beslissingen.

Er bestaat immers voor dit soort zaken nog geen standaard protocol; dus is overleg in vertrouwen en beslissingen toetsen belangrijk.

TENSLOTTE

Bij dit soort projecten is goede communicatie essentieel. Met de buitenwacht, de (politieke) achterban, schenkers en bruikleengevers, maar

¹ De LAMO, Leidraad voor het Afstoten van Museale Objecten, is te downloaden op www.museumconsulenten.nl/ww-museum/collectie-en-informatiebeheer/collectiebeleid

² <http://www.museumconsulenten.nl/ww-museum/collectie-en-informatiebeheer/collectiebeleid> Daar is ook de uitspraak te vinden van de Ethische Commissie op verzoek van het LCM wat te doen bij bulk-objecten met onbekende herkomst die u wilt afstoten.

Openlucht-authenticiteit

Vormen, wenselijkheid en haalbaarheid

- **Jacco Hooikammer** -
*Documentalist Nederlands
Openluchtmuseum*

- **Hans Piena** -
Conservator wooncultuur

Afgelopen jaren verrichtte het Nederlands Openluchtmuseum onderzoek naar oorspronkelijke facetten van boerderijen in Staphorst. Wat wij vinden wijkt danig af van de presentatie van de Staphorster boerderij op het terrein van het Nederlands Openluchtmuseum. Is deze reconstructie ook te beoordelen met de waarderingscriteria voor collecties? En hoeveel vormen van 'openlucht-authenticiteit' zijn er eigenlijk, welke zijn belangrijk en voor wie, en welke zijn haalbaar? Alleen al het feit dat een bezoeker via een schoon pad wanneer het hem belooft een boerderij in wil kunnen lopen en daar een begrijpelijk verhaal wil horen staat volledige authenticiteit in de weg.

Het Nederlands Openluchtmuseum werkte recent mee aan de ontwikkeling van een nieuwe waarderingsmethodiek voor museale collecties getiteld: Op de museale weegschaal (zie ook p. 4). De daarin beschreven waarderingscriteria benutten we inmiddels op een breed terrein, zoals bij de waardering van nieuwe schenkingen. Maar het publiek krijgt in een openluchtmuseum niet alleen objecten te zien. Hele leefomgevingen worden gereconstrueerd met woon- en werkruimten, bewoners, dieren, tuinen, akkers, weiden en sloten.

STAPHORST 1950

We nemen u mee naar 1950 en stappen een wilde erf op. In het gras kaal gelopen paadjes leiden naar het huis. Bestrating ligt alleen langs de gevels, voor de afwatering. Voor het huis staat hoog opgeschoten gras te wachten op een zeis, geit of koe. Daartussen prijken fruitbomen. Alles dat groeit en bloeit moet wat opbrengen. Tevens kuilt men daar de aardappels in. Gedurende de winter graaft de boerin die beetje bij beetje weer op. Daardoor ziet de voortuin er tegen het voorjaar uit alsof er een loopgravenoorlog heeft gewoed.

Op de hoek van het huis staat een zandhok met wit zand voor op de keukenvloer en voor het schuren van vaatwerk. Naar achteren verandert het pad in plassen en modder. Langs de boerderij liggen houten balken, stenen en zand. Verderop links hoog opgetast hooi, rechts een berg knollen en

in de herfst nog te dorsen graan in mijten. Daar tussen liggen hopen brandstof: gekloofd hout en takkenbossen. Achter, tegen de boerderij, staan oude hekken. Daar liggen in het voorjaar ook de mesthopen, met een rijplank en kruiwagen die er langzaam in wegzakken.

De hekken rond de weiden en het erf zijn van verschillende soorten palen en planken. Hier doorheen groeien bramenstruiken, meidoorn en vlier. Een afgedankte slijpsteen en een zinken teil liggen te vergaan in de struiken. Het rieten dak vormt een lappendeken van vier tot vijf generaties herstelwerk; alleen daar waar het lekt, wordt het riet vervangen.

Maar hoe groot is de kans dat we zo maar een erf op kunnen stappen? Veel eerder vliegt de waakhond ons naar de enkels, bij de eerste stap op het erf. En wat gebeurt er werkelijk als wij vragen of we mogen rondkijken? De boerin verzekert ons eerder dat er niets bijzonders te zien is. Als we toch vragen hebben moeten we 's avonds maar terugkomen als de boer zelf thuis is, want die werkt nu op het land. Tenslotte is het de vraag of we dat wel oppikken uit het rappe Nedersaksisch dat zij over ons uitstort.

MUSEAAL STAPHORST

Een museale reconstructie neemt onbewust al snel de plaats in van 'the real thing' en wordt vervolgens

lange tijd voor lief genomen, door bezoeker én museummedewerker. Want wat staat er op dit moment eigenlijk? In het museum ligt voor de Staphorster boerderij een keurige siertuin. Een pad klieft het gladgeschoren gazon kaarsrecht door-midden. Er is geen waakhond, er ligt geen collectie weg te roesten in de struiken, er zijn geen hopen voer, brandstof, bouwmaterialen; de paden zijn vrij van modder en het stinkt er niet naar mest. Toen zich financieel de kans voordeed, is het rieten dak van voor tot achter in één keer vernieuwd. De hekken zijn geen allegaartje maar een stram peloton, vrij van bramenstruiken. En de gastvrouw spreekt keurig ABN.

In de boerderij is de keuken met kachel en bedsteden het belangrijkste woonvertrek. Maar bij overplaatsing in 1950 verwerft het Nederlands Openluchtmuseum niets van het keukeninterieur. Daarentegen reconstrueert het een interieur uit circa 1880. Dit gebeurt op basis van, onder meer, interviews met oude dorpsbewoners en ter plekke gedocumenteerde en voor die tijd ouderwetse interieurs. Er nu rondlopend valt een aantal zaken op. De plavuizen vloer is niet voorzien van wit zand. De van oorsprong 'geneuteboomde' wanden (noten-houtimitatie) zijn in het museum overschilderd met 'appelbloesem'; een 19^e-eeuwse bloemdecora-tie op een steenrode ondergrond.

Voor de inrichting ging het museum indertijd op zoek naar in haar ogen passende voorwerpen.

- Verspreidingskaart van de herkomst van de objecten die nu tezamen het interieur vormen in de Staphorster boerderij op het terrein van het Nederlands Openluchtmuseum. -

- Interieur (foto boven) en erf van de Staphorster boerderij vóór overplaatsing -

Het merendeel, te weten 155 stuks, stamt niet uit Staphorst. Dit deel collectie is afkomstig uit andere plaatsen, verspreid over het hele land (zie verspreidingskaart). Een kleiner aantal objecten, 129 voorwerpen, komt wel uit Staphorst, maar niet uit onze boerderij. Het bankje achter de kachel, knopstoelen en een klaptafel, zijn nieuw gemaakt. De daarbij gebruikte technieken sluiten niet aan bij de tijd (1880) die men wilde uitbeelden. Authentieke gebruikssporen ontbreken natuurlijk eveneens op deze meubels.

Tot slot waren er zaken die wel qua vorm pasten in de beoogde tijd, maar niet qua beschrijving. Om de gewenste notenhoutimitatie te realiseren stuurde het museum de Arnhemse schilder W.D.G. Lucas naar Staphorst, waar hij een paar adressen bezocht. Met die kennis op zak heeft hij delen van de wandbetimmering in de zijkamer, een spinde, een vogelkooitje en een hoekkast 'geneuteboomd'. De voorwerpen van diverse herkomst transformeerden zo tot ogenschijnlijk één geheel. De schildertrant van Lucas komt qua materiaalgebruik, opbouw en houtnerftekening echter niet overeen met hoe men dit in Staphorst deed.

De beschrijving van twee beschikbare kledingkasten was te jong. Zij droegen initialen van eerdere gebruikers en respectievelijk de jaartallen 1921 en 1927. De ene kist werd rood overschilderd, de andere opnieuw 'geneuteboomd'. Op deze wijze geantdateerd en geanonimiseerd, werden zij in het gewenste beeld geperst.

Los van het uiterlijk zijn er vragen over de plaatsing van voorwerpen. In de presentatie zwerft de kerkstoof week in week uit over de keukenvloer. Nu denken wij dat die óf in de kerk óf netjes in het kabinet stond. Ook het koordje van de wieg naar de bedstede lijkt niet conform de slaapgewoonten van 1880. Uit verschillende bronnen blijkt dat

het kind alleen overdag in de wieg lag en 's nachts bij de ouders in de bedstede sliep¹. Het koordje liep daarom eerder naar de stoel waarin moeder overdag at of spon. Tenslotte is inmiddels duidelijk dat de beschrijving in de naastgelegen karnkamer niet uit 1880 dateert, maar van tussen 1905 en 1925. De geschilderde decoratie in de aangrenzende tredmolen dateert volgens recent onderzoek uit 1932.²

HOE HAALBAAR IS AUTHENTIEK?

Op een historisch erf rijdt de boer de mesthopen in het voorjaar over de landerijen uit. De aardappelvoorraad slinkt gestaag, evenals de turfvoorraad. In de nazomer wordt die weer aangevuld. Na de oogst tast men de rogge op een mijt, om het gedurende de daarop volgende maanden te dorsen. Het dak repareert de rietdekker alleen plaatselijk. Een erf in bedrijf is geen dag hetzelfde.

Maar het in één keer vervangen van een rieten dak is relatief goedkoper. Daarbij kan een openluchtmuseum onmogelijk op al zijn boerderijen een volledig functionerend bedrijf voeren. En omwille van de bezoekersaantallen loopt er geen waakhond op ons erf. Trouwens, wie neemt dat beest 's avonds mee naar huis als het museum om

vijf uur zijn poorten sluit?

Moeten we van onze Arnhemse gastvrouwen verwachten dat ze haar bezoekers in het Staphorster dialect van 1880 te woord staan? Niemand zou het verstaan. Los daarvan weet niemand hoe dat werd uitgesproken; er bestaan geen opnames van en de huidige Staphorster zelf spreekt een moderner dialect en leert de kleintjes ABN. Kunnen we van de gastvrouw verlangen om haar behoefte te doen op een ton in het privaat en deze ton weer zelf te legen als die vol is? Moet zij tenslotte haar met muts bedekte hoofd kaal scheren zoals gebruikelijk was? Allerlei factoren rijden authenticiteit in de wielen.

WAARDERINGSKRITERIA

De criteria in de 'Museale Weegschaal' lopen van authenticiteit tot economische waarde en zullen hier aaneensluitend de revue passeren. Van materiële authenticiteit is bij veel items nauwelijks sprake.

¹ C.H. Ebbingh-Wubben, Staphorst en Rouveen : aantekeningen over kleding, woninginrichting, volksgebruiken, spelen en de molen, benevens een woordenlijst. Utrecht, 1907, p. 35.

² L. Megens & A. Selvasiuk. Rapportage: Decoratieve schilderingen in de boerderij uit Staphorst in het Nederlands Openluchtmuseum. Vergelijking van de materialen van de schildering en een jaartal op de andere zijde van de deur. Amsterdam: RCE, 2014, werknummer 2013-056.

- Staphorster gastvrouw in gesprek met bezoekers. Foto NOM -

Naast de vele kopieën zijn veel voorwerpen door het museum aangepast. Ze zijn daarbij a-historisch gerestaureerd oftewel teruggebracht naar een imaginaire oudere staat. Slechts weinig items zijn historisch authentiek en laten al hun schades, gebruiks- en verouderingssporen zien. Conceptuele authenticiteit slaat veelal op de intentie van een kunstenaar. Maar ook de in Staphorst actieve interieurschilders hadden een helder beeld hoe hun werk er uit moest zien. En het schilderwerk in onze boerderij ziet er duidelijk anders uit dan wat in Staphorst gebruikelijk was. Contextueel authentiek is het evenmin; geen van de items horen van origine bij elkaar, noch in deze boerderij, noch stond de boerderij op deze plek. Tot slot is er geen sprake van functionele authenticiteit; de haard brandt niet, het ruikt er niet naar smeulende turf, de oude en daarom kwetsbare karn staat stil, en in de tredmolen verstomde paardjes' hoefgeklak reeds vóór de boerderij werd overgeplaatst. Door dit alles is de wetenschappelijke waarde van de reconstructie gering; het is geen betrouwbare bron voor de studie naar het Staphorster leven, noch is ze conform recente inzichten.

Omdat het ensemble door het museum zelf is samengesteld, vertelt dit bovendien niets over de familie die er eens woonde. In het oorspronkelijke interieur hing een zelfgemaakte merklap, een trouwfoto, een kalender en een krant. Dergelijke autobiografische elementen ontbreken nu. Desondanks wordt onze Staphorster boerderij hogelijk gewaardeerd door Staphorsters zelf. Ze voelen zich erkend en komen jaarlijks zien hoe het er vroeger bij hen aan toe ging. Ook andere bezoekers besteden veel tijd bij de Staphorster boerderij. De gastvrouw speelt daarbij bewust niet de boerin uit 1880, om gekunstelde toneelstukjes te voorkomen. In ABN en in tweede persoon vertelt ze een boeiend verhaal over de streekdracht. Dat is weliswaar niet authentiek maar van grote waarde

voor het publiek. De anachronistische rookmelders, bewegings-sensoren en stopcontacten verdwijnen daarbij als sneeuw voor de zon.

EINDSCORE

Van de bovengenoemde criteria scoren de maatschappelijke waarde, de beleevingswaarde en de economische waarde hoog. Bezien door een traditionele (kunst)historische bril zou er echter weinig waarde aan dit ensemble zijn toegekend. De nieuwe waarderingscriteria werken dus 'emanciperend' voor dit type erfgoed.

Staphorst is daarbij een icoon voor Nederland, evenals bijvoorbeeld Hindeloopen en Marken. Het Openluchtmuseum zou niet compleet zijn zonder een Staphorster boerderij. Er is dus ook sprake van ensemblewaarde. Op de andere criteria scoort het ensemble laag. Op enkele individuele objecten na is de authenticiteit voor althans een interieur uit 1880 ver te zoeken.

WELKE AUTHENTICITEIT, VOOR WIE EN WAAROM?

Nu is het niet verwonderlijk dat een reconstructie uit 1950 langs een moderne meetlat op een aantal punten laag scoort. Er is intussen veel veranderd, zoals de restauratie-ethiek en de kijk op authenticiteit. Maar wie wil die authenticiteit? Het museum, de bezoeker, en welke vorm dan? Musea proberen betrouwbaar te zijn in hetgeen ze laten zien, horen of beleven. Het moet zich daarom maximaal bewust zijn van al deze authenticiteitsniveaus in de individuele items en in de reconstructie als geheel. De hedendaagse bezoeker heeft volgens Maarten Doorman in zijn *Rousseau en ik* (2012) grote behoefte aan authenticiteit. Moet je voor hem daarom eerlijkheidshalve elk detail op zijn authenticiteitsgehalte fileren? Hij zou tollend van feitjes en volledig gedesillusioneerd de poort verlaten. Dat authenticiteit is voor elke bezoeker anders. Bij

sommigen volstaat een selfie met een van onze knuffelkoeien. Voor de meeste bezoekers geldt dat een gesprek met een in streekdracht getooid gastvrouw dé authenticiteits-beleving is. Als haar verhaal dan ook nog ondersteund wordt door de encenering, trekken de meeste bezoekers volledig tevreden verder.

Van Johan Huizinga (*Herfstij der middeleeuwen*, 1919) leerden we dat deze historische sensatie net zo snel vervluchtigt als ze opkomt wanneer de bezoeker ontdekt dat hetgeen hij ziet niet echt is. Maar op de keper beschouwd hield alle authenticiteit al op met het verplaatsen van de boerderij. Op dat moment werd de behoefte geboren deze authenticiteit opnieuw te benaderen. Dat benaderen impliceert dus per definitie het ontbreken van authenticiteit.

WAARDEREN, WAT HEB JE ER AAN?

Er zijn twee zaken duidelijk. Ten eerste blijkt de nieuwe waarderingsmethodiek een uitstekend middel voor een gedetailleerde sterkte-zwakte analyse van een museale reconstructie, waarbij ook ruimte is voor nieuwe aspecten als maatschappelijke, beleevings- en economische waarde. En inderdaad, er is ruimte voor verbetering wat betreft sommige vormen van authenticiteit.

Ten tweede hebben we de beperkingen van de waarderingsmethodiek verkend waar het om museale reconstructies gaat. Er blijken naast authenticiteit andere krachten te zijn die uiteindelijk bepalen hoe zo'n reconstructie er uit ziet. Het verhaal dat we willen overbrengen, comfort voor de bezoeker, Arbo-wetten, heldere communicatie, behoud van collectie, brandpreventie, diervriendelijkheid, een beperkte personele bezetting en het soms ontbreken van kennis over bijvoorbeeld het Staphorster dialect van 1880 bepalen dat het eruitziet zoals het eruitziet. ●

Mobiel erfgoed op de Museale Weegschaal

Een plek voor authenticiteit

- Max Popma -
Max Popma Erfgoedprojecten
/ Cultuurwerk

Particuliere eigenaren van historische auto's en schepen hebben vaak een afwijkende opvatting over authenticiteit. Een historische auto moet het liefst kunnen rijden en eruitzien of hij gisteren uit de fabriek is afgeleverd. Integratie van de nieuwe zes stappen methode van collectiewaardering 'Op de museale weegschaal' met het 'Waardestellend kader mobiel erfgoed' zorgt ervoor dat particuliere eigenaren en musea in de mobiele erfgoedwereld het steeds beter met elkaar kunnen vinden.

De wereld van het mobiel erfgoed bestaat, naast een aantal musea, voor het grootste deel uit particuliere eigenaren van met name historische auto's en schepen.¹ Het verschil met de 'traditionele museumwereld' was lange tijd groot en leek vaak nauwelijks te overbruggen. Een museale weegschaal, met de nadruk op collecties, leek dan ook niet het meest geschikte instrument voor particuliere eigenaren, die vaak niet meer dan één object in hun bezit hebben. En we hadden toch al ons eigen Waardestellend kader mobiel erfgoed? Dat juist in de afgelopen jaren in brede kringen is omarmd?

PARTICULIEREN EN 'MUSEALEN'

Het tegendeel bleek waar. 'Op de museale weegschaal' blijkt ook voor historische vervoermiddelen in particulier eigendom een uitstekende methodiek. De 'zes stappen' (zie artikel Tessa Luger p. 4) zijn natuurlijk een belangwekkende toevoeging, maar ook de flexibiliteit van het instrumentarium met de mogelijkheid om sommige criteria zwaarder te laten wegen dan andere en criteria weg te laten en toe te voegen én de mogelijkheid om andere dan historische criteria te laten meewegen, maakten dat deze nieuwe methode ook voor het mobiel-erfgoedveld veel noodzakelijke elementen bevatte.

Besloten werd om de methode 'Waardestellend kader' te actualiseren door integratie in de methode 'Op de museale weegschaal' en daarin de samenwerking te zoeken met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Een exercitie die inmiddels succesvol is afgerond, waaruit maar weer blijkt dat 'particulieren' en 'musealen' het in de mobiel-erfgoedwereld wel degelijk steeds beter met elkaar kunnen vinden. Voor de herkenbaarheid in het werkveld blijft overigens wel de term

'Waardestellend kader mobiel erfgoed' gehandhaafd.²

AUTHENTICITEIT

Eén van de vragen die uit het werkveld naar voren kwam, was de rol van het begrip 'authenticiteit'. Het zijn in de tweede helft van de twintigste eeuw vooral particuliere liefhebbers en vrijwilligers geweest die met het behoud van mobiel erfgoed aan de slag gingen en daartoe, vaak buiten de traditionele cultuurwereld om, hun eigen musea en behoudsorganisaties oprichtten. Voor hen is het streven naar authenticiteit het hoogst haalbare, maar de relatieve afzondering van de cultuurwereld heeft er mede voor gezorgd dat in de wereld van het mobiel erfgoed geheel eigen opvattingen rond conservering en restauratie, en daarmee rond het begrip authenticiteit, werden ontwikkeld. De aanknopingspunten om ook de 'authenticiteit' van mobiel erfgoed op zijn merites, en die van het werkveld, te beoordelen zijn daarbij recht overeind gebleven. Daarmee kan ook de in alle hevigheid lopende discussie over authenticiteit in en met het werkveld worden voortgezet en waar nodig verder aangezwengeld worden.

'ORIGINELE STAAT'

Een belangrijke museale opvatting over authenticiteit betreft de waardering van en voor de 'toestand waarin het object wordt aangetroffen', mét alle gebruikssporen en wijzigingen die de geschiedenis heeft meegebracht voordat het tot erfgoed werd verklaard.

Die toestand wordt in de particuliere mobiel-erfgoedwereld doorgaans niet hoog gewaardeerd. In het mobiel erfgoed verstaat men onder de 'authenticiteit staat' (vaak ook 'originele staat' genoemd)

meestal de staat van het object bij het verlaten van de werf of de fabriek. Dat leidt vaak tot zeer ingrijpende restauraties, waarbij gebruikssporen en wijzigingen die de geschiedenis heeft meegebracht zoveel mogelijk verwijderd worden, waardoor de 'materiële integriteit' sterk wordt aangetast. Deze werkwijze wordt vaak met de wat merkwaardige term 'terugrestaureren' aangeduid.

Een ander heet hangijzer is (al jaren) het gebruik van het object, ook 'operationeel behoud' genoemd. De discussie is bekend: gebruik tast die materiële integriteit aan en dient daarom zoveel mogelijk vermeden te worden. Nee, zegt het overgrote deel van het mobiel-erfgoedveld, gebruik verhoogt de belevingswaarde en operationeel behoud gaat dus boven statisch behoud. Bovendien kan stilstand in het mobiel erfgoed gauw tot achteruitgang leiden.

NAAST ELKAAR

In de wereld van het cultureel erfgoed zijn de soms wat starre posities in de authenticiteitsdiscussies inmiddels wel verlaten. Ook in het mobiel-erfgoedveld is het bewustzijn omtrent authenticiteit aantoonbaar vergroot; de meeste serieuze eigenaren en belanghebbenden zijn het erover eens, dat restauraties 'verantwoord' moeten zijn en dat diverse vormen van authenticiteit naast elkaar kunnen bestaan. Er wordt meer en meer nagedacht over wat men precies wil bewaren en waarom, en wat dat voor consequenties heeft bij restauraties.

¹ Musea en particuliere eigenaren van mobiel erfgoed zijn verenigd in de stichting Mobiele Collectie Nederland (MCN). MCN levert een belangrijke bijdrage aan de totstandkoming van een 'Mobiele Collectie Nederland' als een evenwichtig samengestelde collectie historische vervoermiddelen, die een representatief beeld geven van de historische ontwikkeling van de mobiliteit in Nederland en de algemeen-maatschappelijke geschiedenis die daarmee samenhangt: www.mobiel-erfgoed.nl.

² De geactualiseerde versie van het Waardestellend kader mobiel erfgoed is te vinden op de website van de stichting Mobiele Collectie Nederland: www.mobiel-erfgoed.nl/Blz_wsk.htm.

- Sleepboot De Volharding 1 van het Havenmuseum in Rotterdam. Foto auteur -

- Een hijskraan van het Weg- en Bouwmuseum te Harderwijk in actie. Foto auteur -

ZES KEER AUTHENTIEK

In het 'Waardestellend kader mobiel erfgoed' wordt (ook in de geactualiseerde versie) voortgeborduurd op een theoretisch model dat is ontwikkeld door Nicole Ex.³ Dit model kan behulpzaam zijn bij het maken van goed gefundeerde keuzes in het restauratieproces. Zij onderscheidt in dit model diverse vormen van authenticiteit.

Materiële authenticiteit: de integriteit van het materiaal is bepalend en vormt uitgangspunt voor de restauratie. Restauratie dient te geschieden als conservering geen soelaas biedt en met respect voor de 'echte' oude materialen; het oorspronkelijke materiaal mag niet op grote schaal vervangen worden door nieuw materiaal, ook al is het materiaal hetzelfde. Een consequent streven naar materiële authenticiteit is niet te verenigen met operationeel behoud, vanwege de slijtage en de noodzaak tot vervanging die er mee gepaard gaan. In het niet-museale mobiel erfgoed-veld bestaat het begrip 'materiële authenticiteit' ook, maar als oud materiaal door (hetzelfde) nieuwe materiaal wordt vervangen, wordt dat doorgaans niet als aantasting van de materiële authenticiteit gezien.

Historische authenticiteit: er wordt zoveel mogelijk gedaan om de geschiedenis van het object zo compleet mogelijk te conserveren; alle wijzigingen aan het object (reparaties, aanpassingen, latere toevoegingen, verbouwingen) worden zo goed mogelijk behouden. Dat wil zeggen, als die wijzigingen tijdens het werkzame leven van het object (toen het dus nog geen erkend erfgoed was) zijn aangebracht.

A-historische authenticiteit: bij de keus voor a-historische authenticiteit gaat het om de staat van het object op een bepaald moment in de geschiedenis van dat object. Dat kan de staat bij aflevering zijn, maar ook de staat van een object in 1933, of de staat van het object toen het van zeilschip tot motorschip werd verbouwd. Het moment waarvoor gekozen wordt, kan een belangrijk moment in de geschiedenis van het schip zijn, maar ook voortkomen uit collectie-overwegingen, presentatiebeleid of ensemblewaarden.

Conceptuele authenticiteit: de oorspronkelijke idee van de ontwerper/producent is bepalend bij de restauratie. Dit begrip is uit de kunstwereld afkomstig, en duidt er op dat het concept van het kunstwerk belangrijker is dan de uitvoering zelf. In het mobiel erfgoed zou het van toepassing kunnen zijn op de staat van het object bij aflevering; op wat nu in het veld vaak de 'originale staat' wordt genoemd. Het komt dan dicht in de buurt van een a-historisch authenticiteitsbegrip. Materiële authenticiteit is van minder belang, als het oorspronkelijke concept maar in stand blijft.

Functionele authenticiteit: de oorspronkelijke functie van het object is bepalend voor restauratie van het object. Hieronder valt ook een keuze voor operationeel behoud, al zal het niet altijd mogelijk zijn de functie nog daadwerkelijk uit te oefenen. Met een historisch plezierjacht is dat makkelijker dan met een schoener die ooit als vrachtschip is gebouwd. Omdat echte transportfuncties met mobiel erfgoed tegenwoordig niet altijd meer uitgeoefend (kunnen) worden, ontplooiën heel wat transportmusea en particuliere behoudsorganisaties activiteiten die onder de term 'living history' geschaard kunnen worden, activiteiten die tot doel hebben historische processen te behouden en het publiek toch een indruk te geven van hoe het er vroeger aan toe ging.

Contextuele authenticiteit: de oorspronkelijke omgeving waarin het object functioneerde, is bepalend voor restauratie van het object. Deze vorm van authenticiteit kan bijvoorbeeld van groot belang zijn als die historische omgeving tevens de omgeving is waarin het object bewaard wordt, of regelmatig getoond wordt.

HOUVAST

Authenticiteit is voor de culturele waardering van mobiel erfgoed een uitermate belangrijk begrip en er zal nog veel discussie over zijn. Daarbij is de ene vorm van authenticiteit niet per definitie meer of minder nastrevenswaardig dan de andere. De zes stappen van 'Op de museale weegschaal' bieden, in combinatie met het boven gepresenteerde model, houvast. Als deze stappen op de juiste manier zijn doorlopen, is het voor iedereen duidelijk welke vorm van authenticiteit wordt verkozen en waarom. Als de keuzes goed worden beargumenteerd en gedocumenteerd, kan ook iedereen die dat weten wil, verteld worden hoe authentiek een object nu eigenlijk is.

TOT SLOT

Mede dankzij de enthousiaste inzet van de RCE is de actualisering van het Waardestellend kader mobiel erfgoed door de integratie met de 'Museale weegschaal' succesvol afgesloten.⁴ Er is een methodiek ontstaan die zowel voor de particuliere eigenaar, als voor een kleine stichting of museale instelling, maar ook voor grotere instellingen en musea geschikt is voor de culturele waardering van hun historische vervoermiddelen. Een unieke situatie en een niet geringe prestatie in een wereld waar enkele honderdduizenden particuliere eigenaren en vrijwilligers met veel liefde en passie, maar ook met geheel eigen tradities aan het behoud van ons rijdend, varende en vliegend cultureel erfgoed werken. ●

³ Nicole Ex, Zo goed als oud, de achterkant van het restaureren. Amsterdam, 1993

⁴ Met dank aan Arjen Kok, senior onderzoeker bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Meeste gemeenten vinden musea belangrijk

- Girbe Buist -
redacteur

Gemeenten zijn in Nederland de belangrijkste dragers van de culturele infrastructuur. Zij geven 1,5 miljard uit aan cultuur, waarvan 203 miljoen aan musea. Dat is 60 % van de totale overheidsuitgaven voor cultuur. Museumpeilredacteur Girbe Buist sprak met Lydia Jongmans, senior beleidsmedewerker van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Over het gemeentelijk cultuur- en museumbeleid, over het ringenmodel en hoe je het beste kunt lobbyen.

Wat is de rol van de VNG bij de ondersteuning van gemeenten op het gebied van cultuur- en museumbeleid?

Jongmans: 'De VNG heeft als taken belangenbehartiging, collectieve dienstverlening, het bieden van een platform en de beantwoording van vragen van afzonderlijke gemeenten. Wij mogen maar vier uur besteden aan de beantwoording van een vraag. Kost dit meer tijd dan verwijzen wij een gemeente door naar een consultant of adviesbureau. Veel informatie geven wij via onze collectieve dienstverlening. In de museumsector werken wij daarbij het liefst samen met de Museumvereniging en het Landelijk Contact van Museumconsulenten (LCM). In dit kader hebben wij met deze partijen diverse producten ontwikkeld zoals de Handreiking Museumbeleid met als aanvulling het Instrumentarium bij praktische vragen.¹ Daarnaast hebben wij gezamenlijk een modelconvenant ontwikkeld voor subsidieaanvragen tussen een gemeente en een museum.²

Ook hebben wij meegewerkt aan de actualisering van de criteria voor het Museumregister.

Tenslotte hebben wij een eigen leidraad ontwikkeld voor de afstoting van gemeentelijk (museaal) Cultuurbezit.³

Hoe kijken gemeentebestuurders naar musea in hun gemeente?

Jongmans: 'De VNG heeft samen met adviseur Cor Wijn het ringenmodel voor gemeentelijk cultuurbeleid ontwikkeld. Bijna elke gemeentelijke cultuurambtenaar heeft deze cultuurbijbel op zijn bureau staan. Tijdens het Gemeentelijk Cultuurcongres op 30 januari j.l. is een geactualiseerde versie van dit Ringenmodel gepresenteerd met als titel 'De culturele stad'. Volgens dit model komen gemeenten tot en met 30.000 inwoners in aanmerking voor een oudheidkamer of een klein historisch museum. In gemeenten van 30.000 tot en met 90.000 inwoners past daarnaast een natuur- of cultuurhistorisch museum en in gemeenten boven de 90.000 inwoners komt daar een museum voor moderne kunst bij.

Gemeenten kunnen natuurlijk meer doen, gelet op het profiel dat zij aan hun stad of dorp willen geven en gezien maatschappelijke initiatieven, die zich aandienen. Over het algemeen vinden gemeenten

erfgoed waaronder musea belangrijk. Diverse musea zijn dan ook nog een gemeentelijke dienst.'

In hoeverre bezuinigen gemeenten op musea?

Jongmans: 'Uit een peiling van bureau DSP⁴ over 2011-2016 blijkt dat gemeenten gemiddeld 10% bezuinigen op cultuur; musea komen daarbij op de vijfde plaats. Een derde van de gemeenten geeft daarbij aan dat de bezuinigingen op kunst en cultuur in gelijke verhouding staan tot de bezuinigingen op de totale uitgaven van de gemeenten. Meer dan 20% van de gemeenten geeft aan dat de bezuinigingen op kunst en cultuur groter zijn dan die op de totale uitgaven van de gemeente. Dat is meer dan het aantal gemeenten dat aangeeft dat zij in verhouding minder gaan bezuinigen op kunst en cultuur (8%). Cebeon heeft vervolgens diepteonderzoek gedaan bij de G35 (de 35 grootste gemeenten) met een terugblik op 2011-2013. Daaruit blijkt dat zij over het algemeen de museumsubsidies op peil houden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Zwolle bezuinigen het sterkst op kunst en cultuur.

De meeste gemeenten korten enigszins op kunst en cultuur. Er zijn ook gemeenten, die tot op heden nauwelijks bezuinigen op de culturele sector zoals Utrecht, Helmond, 's-Hertogenbosch en Leeuwarden, wel zijn er soms verschuivingen in onderdelen.

Daarnaast zijn er gemeenten, die nauwelijks bezuinigen op kunst en cultuur, maar die er wel voor kiezen om de musea te korten zoals Deventer, Enschede en Leiden.'

Met welke argumenten steunen gemeentebestuurders musea of bezuinigen zij daar juist op?

Jongmans: 'Gemeenten bezuinigen vaak op musea, omdat zij vinden dat een museum of museumcollectie niet meer past bij hun huidige profiel (Almere, Delft, Gouda en Rotterdam).

Ook kan het zijn dat zij menen dat een museum te weinig bezoekers trekt en dat het tonen van collectie-onderdelen bij andere culturele instellingen tot meer publiek zou kunnen leiden (bijvoorbeeld Deventer en Oss).

Daarnaast focussen diverse gemeenten op samenwerking tussen lokale musea (bijvoorbeeld Groningen). Ook is de verzelfstandiging van

gemeentelijke musea een belangrijk aandachtspunt (bijvoorbeeld Hilversum, Maassluis, Terneuzen en Utrecht). De rol van de cultuurwethouder is daarbij groot. Hij stelt prioriteiten binnen het beleid en kan dus het verschil maken.

Belangrijke argumenten om musea te steunen komen voort uit de opvatting dat een museum een stad aantrekkelijker maakt of meer toeristen trekt. Ook vinden veel gemeentebestuurders dat een historisch museum leidt tot meer identiteit en grotere sociale cohesie in hun stad of dorp.'

Hoe kunnen musea het beste lobbyen bij de gemeentelijke politiek en wat kunnen ze nog meer doen om de toekomst veilig te stellen?

Jongmans: 'Het is nu belangrijker dan ooit dat museumdirecties zich scholen in de politieke lobby.

Het belang van erfgoed is onomstreden, maar zij moeten ook wijzen op de economische waarde van hun musea. Het museum heeft een positief effect op het vestigingsklimaat van een stad of dorp en bevordert het toerisme.

Daarnaast moeten zij benadrukken dat een museum zorgt voor eenheid en binding binnen een lokale gemeenschap. Ook moeten zij de educatieve waarde van een museum voor de jeugd aantonen.

Tenslotte moeten zij laten zien dat de architectuur van het museumgebouw dikwijls het fysieke aanzien van een stad of dorp kan verrijken en zo een rol kan spelen bij de herstructurering en revitalisering van een stad of dorp.

Maar musea moeten ook inhoudelijke keuzes maken, onderscheidend zijn en zich afvragen waarin zij willen excelleren. Veel musea kozen voor het algemene, en weinig voor specialisatie. Een consequentie van prioriteiten leggen, van focus, kan zijn dat musea - delen van - collecties af zullen willen stoten. Ook de gemeente als eigenaar of subsidiënt moet dan correct handelen. De VNG heeft richtlijnen daarvoor.

Tenslotte moeten musea niet alleen lobbyen bij de overheid, maar ook bij het maatschappelijk middenveld. Musea moeten ook breed inzetten op andere gremia dan overheidsinstanties. Daar hoeft je de komende jaren niet aan te kloppen voor meer structureel geld' ●

1 Ingrid Jansen, Handreiking museumbeleid voor gemeenten. Uitgave van NMV, LCM en VNG, 2004

2 Model Meerjarenconvenant Museumbudgetsubsidie, te downloaden op de site van de VNG: <http://www.vng.nl/onderwerpen/index/cultuur-en-sport/archieven-en-musea/publicaties/model-meerjarenconvenant-museumbudgetsubsidie>

3 Zie http://www.vng.nl/files/vng/Documenten/actueel/brieven/ledenbrieven/2012/20120106_cultuurbezitEnMuseumkw_U2011022529%20_2_.pdf

4 Alwien Bogaart, Annelies van der Horst, Bezuinigingen van gemeenten en provincies op kunst en cultuur. DSP Groep, februari 2011, te downloaden via de site www.dsp-groep.nl

Het Historisch Museum in Deventer gaat zwerven

- Henk Slechte -
voormalig directeur
Deventer musea

De euforie over het heropende Rijksmuseum kent geen grenzen; economen berekenen dat dit museum een indrukwekkende bijdrage levert aan de vaderlandse economie. Tegelijk verkeren op een bescheidener – lees lokaal – niveau musea in existentiële nood. Zoals het Historisch Museum in Deventer, dat in 2013 zijn honderdjarig bestaan dacht te vieren, maar van de wethouder van cultuur (D'66) te horen kreeg dat het dicht moet.

De wethouder had 'harde' argumenten. In de Stentor van 22 maart 2013 zei hij: 'Het Historisch Museum levert op dit moment een te beperkte bijdrage aan erfgoedambities' en 'Het museum is geen zelfstandige publiekstrekker en de kosten van instandhouding wegen niet op tegen het relatief geringe aantal bezoekers'. Dat bekt gewichtig, maar de waarheid is anders. De Deventer musea trokken in 2013 maar liefst 69.599 bezoekers, waarvan het Historisch Museum 28.000 en het Speelgoedmuseum 41.000. Hoezo geen zelfstandige publiekstrekker? Volgens de rekenmethode van de economen die, volgens Peter de Waard in de Volkskrant van 30 augustus 2013, beweren dat iedere bezoeker van het Rijksmuseum €137 bijdraagt aan het bruto nationaal product (bnp), is de bijdrage van de 69.559 bezoekers aan de Deventer musea aan datzelfde bnp €9.528.583. Zeker, het is een fractie van wat de bezoekers van het Rijksmuseum bijdragen, 235 miljoen, maar toch wel iets voor een college van B&W, dat zich een stadskantoor van €70.000.000 permitteert, om over na te denken.

Na de mededeling van de wethouder volgden een opiniestuk in NRC Handelsblad en een demonstratieve optocht van het museum naar het stadhuis van honderden Deventenaren die niet, zoals de Stentor op 12 maart 2014 schreef 'de vergrijsde culturele bovenlaag' vertegenwoordigden. Immers hoe breed de woede over de plannen van de wethouder was, blijkt uit de 11.790 reacties op de website www.historischmuseumdeventer moet blijven.nl. Daar schreef iemand dat *het Historisch Museum het gemeenschappelijk geheugen bewaart, de Deventenaren verbindt en de stad een ziel geeft*. Zo'n duidelijk argument zou de inzet van de discussie moeten zijn. Die zin staat immers voor

ieder historisch museum in iedere stad. Met het verdwijnen daarvan verliezen inwoners én bezoekers de vaste plek, waar zij in de museale context van een semipermanente opstelling en tijdelijke thematische tentoonstellingen kennis kunnen maken met de geschiedenis van de stad, waar ze wonen of die ze bezoeken. Naar aanleiding van deze reacties gaf de wethouder twee 'kwartiermakers' opdracht een verzelfstandigd 'museum nieuwe stijl' te bedenken, dat op locatie exposeert en niet in een vast gebouw met alle benodigde voorzieningen voor klimaat en veiligheid. Directie en staf mochten niet actief in het onderzoek participeren, en alle medewerkers werd al ontslag aangezegd, voordat het plan op tafel lag.

Natuurlijk hebben bij een ingrijpende beslissing als die over de sluiting van een historisch museum meer partijen een belang. Zo zou volgens sommigen de 16de eeuwse Waag op de Brink, waarin het Historisch Museum sinds 1913 is gehuisvest, en dat recent inwendig is verbouwd, niet geschikt zijn voor een eigentijds museum. En wie goed luisterde kon ook politieke onvrede beluisteren over het presentatiebeleid dat te traditioneel zou zijn. En dan is er de VVV die sinds kort een monumentale kerk ter beschikking heeft gekregen voor het organiseren van tentoonstellingen om een groot – toeristisch – publiek te trekken. En dat past natuurlijk uitstekend in het wethouderlijke denken over exposeren op locatie.

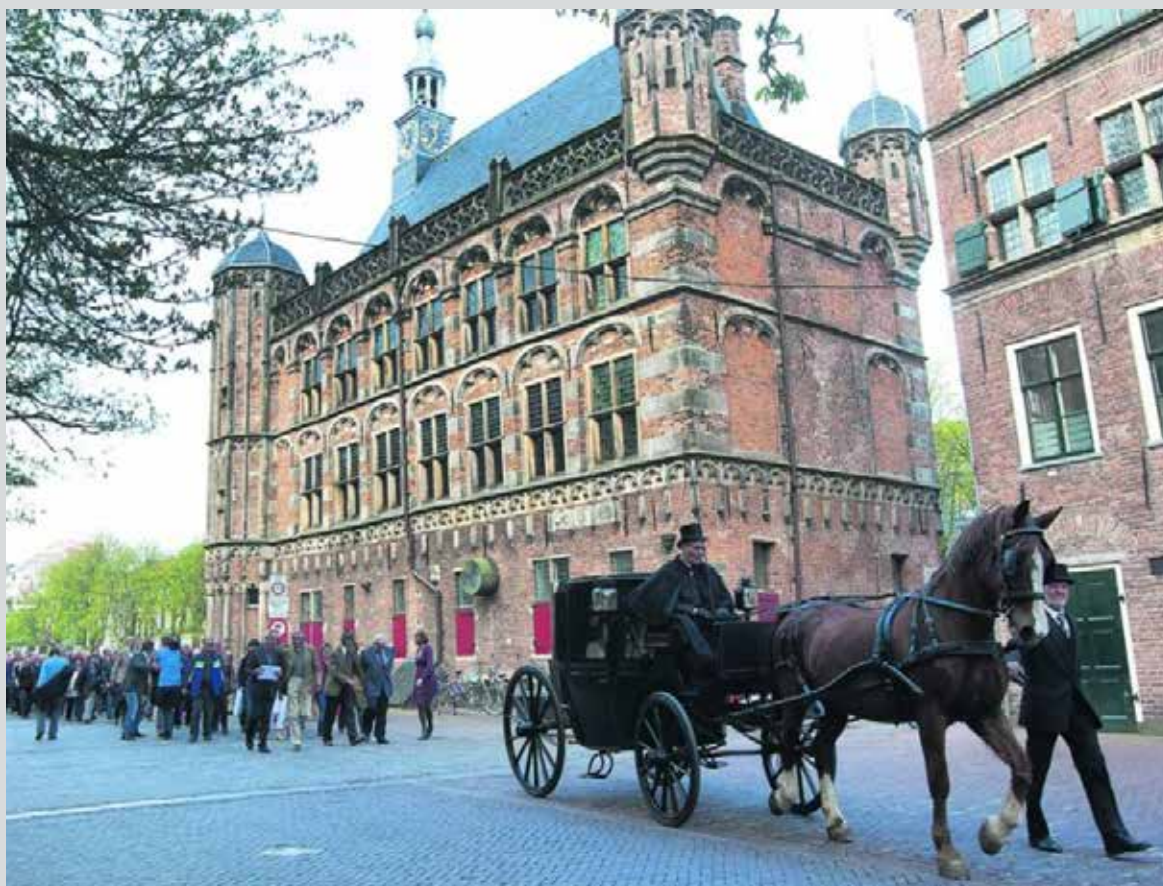
Inmiddels hebben de kwartiermakers gedaan wat de wethouder van ze verwachtte en wellicht nog meer: ze stellen voor het vaste historische museum te veranderen in een 'zwervend' museum dat op locatie het 'Deventer Verhaal' vertelt, zoals zij de lokale geschiedenis noemen. Zeker, de historische

collectie blijft, zij het met veel minder personeel. En ja, 'De Waag blijft middel- en startpunt voor het bezoek aan Deventer en verbreedt zich tot een informatiecentrum over de Deventer geschiedenis en regio- en stadspromotie'. Een historisch opgeleukte VVV dus, maar geen museum, ook al staan er nog een paar verplichte vitrines! Het 'Deventer Verhaal' wordt de bezoeker van de stad voortaan verteld in de Bergkerk die nu als kunsthall dient, maar ook in 'landgoederen, winkels en woonkamers'.

Tot ieders verrassing – ook die van de directeur – die immers buiten de plannenmakerij is gehouden, moet van de kwartiermakers ook het Speelgoedmuseum dicht. Dat toont de belangrijkste Nederlandse collectie speelgoed, en heeft in 2013 de speelgoedverzameling van Museum Gouda overgenomen. Het deert de plannenmakers kennelijk niet dat de geschiedenis van spelen en speelgoed niet meer aan kinderen kan worden getoond. Zij willen honderdduizenden toeristen lokken naar de stad die zich gretig profileert als de stad van het Dickens Festival en de Boekenmarkt, en vrezen dat doel niet te bereiken met het museaal tonen van de geschiedenis van de oudste Nederlandse Hanzestad, of van het speelgoed als cultuurhistorisch erfgoed. En het deert de wethouder kennelijk niet dat de Deventer middenstand de ongeveer 10 euro mis loopt die alleen al de meer dan 40.000 bezoekers van het Speelgoedmuseum per persoon uitgeven. En behalve een enkele pruttelend raadslid leek de coalitie niet warm of koud te worden van deze cultuurhistorische afbraak.

Het historisch museum gaat dus zwerven en het Speelgoedmuseum dreigt zelfs helemaal te verdwijnen, op één vitrine na, waarin het ene stuk

- Honderden Deventenaren protesteerden tegen het voornemen van de gemeente om Historisch Museum De Waag te sluiten. Foto Ronald Hissink -

waarvan de Vereniging Rembrandt ooit de aankoop heeft gefinancierd, voor het publiek te zien moet zijn. Op die manier zullen ook de andere vitrines die van het museum resten, wel gevuld worden, want Rembrandt heeft veertien stukken in de historische collectie gefinancierd, en de wethouder laten weten naar de rechter te gaan, als deze niet meer voor het publiek te zien zijn. De onrust binnen Deventer lijkt groter dan die daarbuiten. Behalve de Vereniging Rembrandt heeft niemand uit de museumwereld de wethouder aangesproken. Ook de Nederlandse Museum Vereniging houdt zich koest. Is dat om geen slapende wolven wakker te maken of houdt het bestuur zijn kruit droog?

De strijd zou al gestreden zijn ware het niet dat een oud-Deventenaar die in Londen woont, een helpende hand uitstak. Tegenover het historische museum staat de Openbare Bibliotheek, waarvoor de gemeente een nieuw onderkomen van €16.000.000 heeft bedacht. Over drie jaar komt het royale pand leeg. De oud-Deventenaar heeft de gemeente aangeboden het te kopen en om niet voor twintig jaar aan de musea te verhuren, opdat de geschiedenis van zijn stad en die van het speelgoed een museale plek houden. De wethouder weigert vooralsnog, omdat een vast museum niet past in het plan voor het zwervende museum.

Intussen heeft de gemeenteraad de 'kwartiermakers' groen licht gegeven voor het exposeren op locatie. Geschrokken van de reacties op hun voorstel ook het Speelgoedmuseum te sluiten, wilde een meerderheid vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen dat de kwartiermakers aan de Brink een nieuwe en betaalbare locatie voor het Speelgoedmuseum gingen zoeken. Dat kan de Londense mecenas weer in beeld brengen. In de gemeenteraadsverkiezing lijkt de museumkwestie nauwelijks een rol te hebben gespeeld, al heeft de partij van de wethouder (D'66) wel een zetel verloren.

Intussen gloort voor het Speelgoedmuseum enig licht in de tunnel. Een Deventer meisje van 8 jaar heeft 2200 handtekeningen voor dat museum opgehaald, waaronder die van Alexander Pechtold, partijgenoot van de wethouder die een streep door alles wilde halen. De wethouder heeft daarop een stichting tot het museumoverleg toegelaten, die de mogelijkheden onderzoekt voor een nieuw speelgoedmuseum op een nieuwe plek, liefst aan de Brink en liefst in de straks voormalige bibliotheek. Over een serieuze subsidie voor een nieuw Speelgoedmuseum leek bij de collegevorming te worden onderhandeld, en de wethouder leek zelfs bereid met de sluiting van het Speelgoedmuseum te wachten totdat de bibliotheek in 2016 is

vertrokken. Maar in het Bestuursakkoord voor de komende vier jaar wordt het Speelgoedmuseum zelfs niet genoemd. Dat voorspelt weinig goeds.

Het gaat in dit treurige verhaal natuurlijk maar om één ding: het intrinsieke belang van het museum voor de samenleving waarin het functioneert, en dat is een belang op de lange termijn, dat niet verkwanseld mag worden in de strijd om bestuurlijke, zakelijke en persoonlijke belangen die met het museum eigenlijk niets te maken hebben. Dat intrinsieke belang bestaat uit de collectie die in het geval van een historisch museum, samen met het stadsarchief, het lokale geheugen vormt, én uit de boodschap die het museum uitdraagt. Die is onmisbaar, omdat alleen kennis van het verleden het voor de stedeling mogelijk maakt het heden te begrijpen en plannen voor de toekomst te maken. Alle andere argumenten zijn oneigenlijk, want tijdelijk en opportunistisch. Is men ontevreden over de directeur? Vervang hem. Vindt men het museumgebouw te klein? Zoek dan een groter gebouw. Maar hef nooit iets op waarmee je de ziel uit de stad haalt. En als je als wethouder van cultuur toch alleen in cijfers wilt denken, laat dan de betekenis van het museum voor de lokale economie uitrekenen. •

Afgeschreven?

De waardering van dode-schrijvershuizen

Biografische musea, en in het bijzonder schrijvershuizen, hebben het zeer moeilijk om de interesse en waardering van nieuwe generaties museumbezoekers te winnen. Vooral als het schrijvers betreft van wie de activiteit al een eeuw of langer geleden is stilgevallen. Toch houdt een aantal van deze musea koppig het hoofd boven water, overtuigd van de waarde die ze vertegenwoordigen en op zoek naar actualisering. Helpen accentverschuivingen van biografische realia en faits divers naar de tijdloze betekenis van hun werk, het tot leven wekken van de aflijvige middels tablet-applicaties of de hedendaagse artistieke vertaling van hun oeuvre om de bezoeker van vandaag aan te spreken? Lees hoe drie Vlaams schrijversmusea de uitdaging aangaan.

Het Lijsternest: Streuvelshuis & schrijversresidentie

De provincie West-Vlaanderen beheert sinds 1977 het Lijsternest, het voormalige woonhuis met tuin en schuur van de Vlaamse schrijver Stijn Streuvels (1871-1969). Vanaf 1982 werd deze woning opengesteld voor het brede publiek als een schrijversmuseum, wat in die tijd een vrij logische herbestemming was met Streuvels als alom bekende figuur. In 2008 moest het museum de deuren sluiten wegens ernstige stabiliteitsproblemen. Naast een ingrijpende renovatie drong zich eveneens een grondige herdenking van het concept op. Dertig jaar na de eerste opening is niet alleen het museum- en erfgoedlandschap sterk gewijzigd, ook de figuur van Streuvels raakt in de vergetelheid. Heeft het überhaupt nog zin om een Streuvelsmuseum te openen als dat bij weinigen nog iets oproept?

Zonder twijfel kent de site een impliciete erfgoedwaarde en is ze van groot literair belang: in Vlaanderen zijn er nauwelijks nog bewaarde woningen van bekende Vlaamse schrijvers. Het ultieme bewijs van deze waardering is de terechte bescherming als monument voor het woonhuis, inclusief de inboedel en als dorpsgezicht voor de tuin met schuur. De bescherming van het interieur betekent daarom niet dat het gaat om erg waardevolle objecten. We herkennen eenvoudige meubels, vazen, borden, beeldjes, fotokaders met hier en daar een belangwekkend schilderij. Het is juist door het totale ensemble in zijn oorspronkelijke context dat deze objecten waarde krijgen.

Het West-Vlaamse provinciebestuur heeft ervoor geopteerd om het Lijsternest terug toegankelijk te maken voor en de unieke waarde te laten herontdekken door het grote publiek. Het Lijsternest krijgt nu een dubbele functie: van april tot september fungeert het als erfgoedsite voor het brede publiek, van oktober tot maart wordt het een schrijversresidentie. Via een tablet-applicatie met filmpjes, 'hot spots' en historisch fotomateriaal ontdekt de bezoeker via de digitale weg het leven en werk van de schrijver. Het huis treedt op die manier in interactie met de materiële getuigenissen van het leven van Streuvels: foto's, filmpjes, boeken, etc. De tijdgeest wordt gevat en een rijkere beleving van het huis komt tot stand. De tweede invulling van Het Lijsternest bestaat uit een schrijversresidentie. Een Vlaamse of buitenlandse schrijver vindt hier terug een inspirerend onderkomen. Een betere invulling en herbestemming van een voormalige schrijverswoning is moeilijk denkbaar. De erfgoedsite en schrijversresidentie versterken elkaar, op die manier kan het Lijsternest zich verankeren in en uitgroeien tot een referentiepunt in de erfgoedsector en literaire wereld.

Elie Doesselaere

*adjunct-adviseur dienst Cultuur – cel erfgoed
Provincie West-Vlaanderen*

Foto bij p. 16: Het Lijsternest van Stijn Streuvels

Werken aan waardering van de dode poëet: het provinciaal museum Emile Verhaeren

Het literaire museumlandschap is in België eerder beperkt, maar dit neemt niet weg dat twee Franstalige schrijvers van Vlaamse origine – Maurice Maeterlinck en Emile Verhaeren (1855-1916) – allebei bedacht werden met een museum. Het ontstaan van het Verhaerenmuseum, gelegen in het landelijke Sint-Amands-aan-de-Schelde, gaat terug tot 1955. De kern van de toenmalige collectie werd bijeengebracht door René Gevers, een achterneef van Verhaeren. Communautaire stammentwisten hebben er toe geleid dat deze historische collectie op einde van de jaren 1960 uit het museum werd teruggetrokken en uiteindelijk werd overgeheveld naar de Archives et Musée de la Littérature in Brussel. Dit heeft gemaakt dat het opnieuw samenstellen van een volwaardige collectie één van de taken van de opeenvolgende conservatoren is geweest. Literaire musea en schrijvershuizen hebben dikwijls een nogal negatief imago als zijnde stoffig en oubollig en ook het statuut van Verhaeren als Franstalige schrijver in Vlaanderen houdt voor sommigen een barrière in. Niettemin heeft het Verhaerenmuseum, dat sinds 1982 onder de koepel van de Provincie

Antwerpen valt, zich een eigen, weliswaar bescheiden plaats verworven in het museumlandschap. De opvallende museumpresentatie heeft daar uiteraard toe bijgedragen. De huidige collectie van het museum staat op een zeker niveau, maar tegelijk beseffen we ook dat het onmogelijk is om de Verhaeren-collecties van de Koninklijke Bibliotheek van België, de Provincie Henegouwen of het Plantin Moretusmuseum nog maar te evenaren. Het boeiende van al deze collecties is dat ze naast een zuiver literaire ook een artistieke invalshoek hebben. Dit maakt ook de aantrekkelijkheid uit van het Verhaerenmuseum: naast de collectie met brieven, enkele manuscripten, foto's en bibliotheek uitgaven kan het museum ook uitpakken met markante kunstwerken: de twee door Georges Tribout geschilderde Verhaeren-portretten zijn zonder meer de topstukken uit de collectie, maar daarnaast is er ook werk van andere kunstenaars uit zijn tijd. Om de taalbarrière te overstijgen werden de laatste jaren enkele van zijn meesterwerken vertaald naar het Nederlands, essentieel om het werk van Verhaeren een blijvende plaats in het literaire landschap te geven. Daarnaast

probeert het museum om ook in zijn aanpak van de tentoonstellingen nieuwe accenten te leggen en de klassieke historisch-literaire aanpak te overstijgen, onder meer door kunstenaars uit te nodigen om met de thema's uit de poëzie van Verhaeren aan de slag te gaan. Op die manier wordt het oeuvre van de dichter geactualiseerd en ook opengesteld voor een nieuw publiek. Verhaeren is dus alles behalve een dode, vergeten dichter. Het cultureel geïnteresseerde publiek is essentieel voor het Verhaerenmuseum, maar daarnaast probeert het museum ook andere doelgroepen te bereiken. Om de jongeren aan te spreken werd er een speels ontdekkingsboekje ontwikkeld en voor leerkrachten van het secundair onderwijs een educatief dossier. Daarnaast speelt het Verhaerenmuseum ook in op het regionaal toerisme met een Emile Verhaeren Fietsroute en een Verhaeren Wandelroute. Op die manier heeft het museum een zekere dynamiek ontwikkeld, maar we beseffen ook dat het publieksbereik zeker nog kan verbeterd worden.

Dr. Rik Hemmerijckx conservator

Hoe zoet is 't om te peizen dat [...] u lezen kan, mijn dichten, mijn geliefde [...]¹

- Inrichting van het Gezelle Museum. Foto: Cel Fotografie Stad Brugge -

De literaire musea, die de voorbije maanden in Vlaanderen in het nieuws kwamen, brachten helaas geen vrolijke tijdingen: ze moesten de deuren vaker of, in het geval van het Teirlinckhuis in Beersel, zelfs definitief sluiten. Literaire musea zijn niet de grootste publiekstrekkers. Om van de kern van de zaak te genieten heb je in se ook geen museumlocatie nodig: het werk van de schrijver vind je wel in de boekhandel, in de bibliotheek of op het net.

Maar hoe bescheiden ook: als er aan literaire musea geraakt wordt, weerklinkt vaak protest. Tegen de sluiting van het Teirlinckhuis werd een petitie opgestart (het gemeentebestuur bleef echter bij zijn standpunt). Over het Gezellemuseum in Brugge stak enkele jaren geleden een bescheiden storm op.²

In 2010 was dit museum, ondergebracht in het geboortehuis van Gezelle, het startpunt van 'Een kleine ritselende revolutie. Poëzie in dubbeltijd', een poëzieroute door de Brugse Sint-Annawijk. Het museum werd ontruimd en strak en minimaal ingericht, wat in een fel contrast met het gebouw en de omgeving resulteerde. Gezelle vormde met zijn oeuvre het beginpunt van de route. Er werden vijf gedichten 'getoond': in boekvorm en via videoinstallaties van en met Dirk Roofthoof. In de tentoonstellingsruimte van het museum was plaatsgemaakt voor hedendaagse kunst. Felle kritiek stak de kop op: wat was er met de dichter en zijn huis gebeurd? Had men dan geen respect meer? Blijkbaar vond men dat de nieuwe (tijdelijke) opstelling de historische waarde van de plek aantastte. De bewondering voor Gezelle en zijn werk was nog groot genoeg om hier ophef rond te maken. Ondertussen werd achter de schermen nagedacht over de herinrichting van het museum na het project. Een werkgroep van Gezellekenners en museummedewerkers

boog zich over de nieuwe inhoudelijke invulling. Een museum met een permanente opstelling over Gezelle moest letterlijk meer brengen dan wat tijdens het project getoond werd – dat was duidelijk. Maar meer van wat? Van de kern van de zaak: het werk van Gezelle, dat van grote artistieke waarde is in de geschiedenis van de 19de-eeuwse literatuur. Afstappen dus van chronologisch-biografische insteek van de vorige museumopstelling (geopend in het Gezellejaar 1999). Ook geen huishoudelijke aankleding meer; dat zou neerkomen op een reconstructie in de marge die uiteindelijk weinig aan het museumopzet zou bijdragen.

Het startpunt en de rode draad doorheen de opstelling werd dus het oeuvre van Gezelle. Rond de thema's natuur, religie, taal- en volkskunde, vriendschap en traditie en vernieuwing, die kenmerkend zijn voor Gezelles leven en werk (en die meteen ook de veelzijdigheid van Gezelle illustreren), bracht de werkgroep een aantal teksten samen. De teksten zijn op verschillende manieren in het museum aanwezig: in boek- of manuscriptvorm (facsimile), op de muren, op het raam, via boeken, audio en een touch screen. Op die manier dompelt het museum de bezoeker onder in het werk van de dichter. Wat de scenografie betreft, werd ervoor gekozen terug te keren naar een grotere harmonie tussen tuin, woning en museumopstelling, met muren in 19de-eeuws aandoende pastelleuren en houten vitrinekasten. Het geheel van woning en tuin is overigens een grote troef van het museum: een stemmige, groene locatie, die uitnodigt om even uit te blazen op een bankje.

De (bescheiden) museumcollectie kleedt het geheel verder aan. Toen de stad in 1971 de collectie overnam van de vereniging die het museum had opgericht, werden de handschriften, gecorrigeerde drukproeven en andere documenten van Gezelle omwille van conserveringsredenen ondergebracht in de Openbare Bibliotheek van Brugge.

Daar berusten ze vandaag nog steeds in het Gezellearchief. De rest van de museumcollectie werd in beheer gegeven van de Stedelijke Musea. Het gaat om een aantal persoonlijke bezittingen van Gezelle, gipsen afgietsels van zijn hand en gezicht op zijn sterfbed, enkele sculpturen, een affiche van het eeuwfeest en een aantal meubels waarvan het twijfelachtig is of ze aan Gezelle hebben toebehoord. Het zijn dus vooral zaken die historisch interessant zijn, omdat ze aan de dichter hebben toebehoord of omdat ze iets zeggen over de cultusvorming die rond hem ontstond.

De reacties van de bezoekers in het gastenboek zijn sinds de herinrichting overwegend positief. Maar eerlijk is eerlijk: er zouden meer bezoekers over de vloer mogen komen. De maatschappelijke waarde is een punt waaraan verder kan en moet gewerkt worden. De West-Vlaamse inslag, de vaak katholieke thematiek en de ouderdom maken Gezelles werk misschien niet instapklaar, maar anderzijds verrast het vaak door zijn moderniteit. Op een meer algemeen niveau is er de gedrevenheid en bezetenheid van Gezelle op het vlak van taal en woord, die fascinerend en aanstekelijk blijft. Die kunnen doorgeven, met poëzieaperitieven, programma's voor scholen, schrijvers die zich laten inspireren door het werk van Gezelle, tijdelijke tentoonstellingen... is een mooie opdracht voor de toekomst, die het museum hopelijk nog voor zich heeft.

Inge Geysen

adjunct-conservator Bruggemuseum

¹ Guido Gezelle, 't Laatste / Aan den onbekenden lezer, 1862

² Zie over de musea in dit en de twee vorige artikelen: www.emileverhaeren.be, <http://bezoekers.preview.brugge.be/nl/gezellemuseum>; www.tento.be/musea/provinciaal-museum-stijn-strevels-het-lijsternest

Alles heeft zijn prijs

- Titus Yocarini -
voormalig directeur Museum
voor Communicatie,
Den Haag

Net zoals voor een huis is ook de prijs van het onroerende museumgoed redelijk in te schatten. Natuurlijk tellen een leuke buurt, centrale ligging, openbaar vervoer, een verrassende entree, boeiende doorkijkjes, details van een prachtig monument. etc. mee.

Net zoals dat voor een huis allemaal relevante zaken zijn, zo bepalen deze factoren mede de economische waarde van het onroerend goed. Als het onroerend goed eigendom is en hypotheekvrij dan zal met een goed gevolgd onderhoudsplan de waarde van het eigendom in stand blijven.

Maar de financiële waarde van een museum taxeren op basis van collectie, daar zullen weinig musea mee bezig zijn. De collecties zijn (vaak) niet verzekerd en hebben dus geen getaxeerde waarde. Ze worden ook niet op de balans opgevoerd. De meeste collecties zitten trouwens ook in depots en zijn letterlijk niet zichtbaar; en daarom voor buitenstaanders niet te waarderen. Wij lezen af en toe de vraag- of veilingprijs van een object wel in de krant, als er een heel duur schilderij of kunstvoorwerp met steun van fondsen verworven moet worden.

Stel dat je de collectie wel opvoert als getaxeerd bezit en dat als onderpand aan een bank zou kunnen geven, dan kunnen veel dromen van museumdirecteuren werkelijkheid worden. Ik verwacht wel dat er dan heel wat besturen en raden van toezicht zijn die op de rem trappen, want het is niet denkbeeldig dat de collectie dan ooit door die bank geveild gaat worden. En hebben we niet al genoeg voorbeelden van stukken ter verkoop aangeboden die niet in de collectie passen, waar musea graag vanaf wilden om andere plannen te realiseren?

Een museum kan naast het onroerend goed ook de goodwill, de meerwaarde van een onderneming of medische praktijk, berekenen. Die goodwill kan uitgedrukt worden in het aantal bezoekers, de mate van sponsoring en subsidiering, de vrienden, crowdfunding, winkelverkoop, commerciële activiteiten, toeristische impact, etc. Maar voegt dat wat toe aan de waarde van het museum of aan de legitimering van subsidiestromen? Het afstoten of sluiten van musea is bij andere politieke waardering

of in tijden van crisis geen taboe meer gebleken. Dan gaat het niet zozeer om de legitimatie van het bestaan, maar om rationele afwegingen van wel of niet langer willen investeren in kunst of cultureel erfgoed.

De verwijzing naar het private kapitaal door de politiek om in dat gat te springen is niet reëel. Die vijver wordt overbevist. Daar helpt geen cursus sponsorwerving aan!

Het bestuur of de leden van de Raad van toezicht van een museum hebben de verantwoordelijkheid om de continuïteit van het museumbedrijf te bewaken. Die taak is natuurlijk in eerste instantie op de financiële verantwoording gericht. Met de nieuwe richtlijnen in het kader van de ANBI-status moet die verantwoording ook via de website van de instelling worden gedaan. Ook de beloning van bestuurders wordt daarbij vermeld.

Openheid van door overheid gesubsidieerde musea is ook met de herziene Code Cultural Governance het doel. Beloningen van bestuurders moeten openbaar worden gemaakt. Een klokkenluidersregeling moet het museum hebben. En de verhouding tussen de artistieke vrijheid en de expliciete verantwoordelijkheid van de Raad van Toezicht wordt aan de orde gesteld. Belangrijk is dat geldstromen transparant zijn. Maar heeft dat ook een prijs? Welke belangen worden daarmee gediend? Of is het adagium van de sociale media: 'ik heb niets te verbergen, ze mogen alles van mij weten' daar ook op van toepassing?

Geen bedrijf dat al zijn papieren op tafel legt, omdat de concurrent alles mag weten.

Geen lobbyist die een belang nastreeft, dat op een

website wordt geëtaleerd.

Concurrentie, lobby, creativiteit hebben allemaal een prijs. Ook de museumwereld heeft daar alles mee te maken. Neem daar als bestuur een stimulerende rol in en weeg belangen, ook die van privacy, af.

De waarde van een museum is niet alleen in geld, bezoek of in toeristische attractiviteit uit te drukken. De betekenis van ons erfgoed, van ons gezamenlijk cultuurbezit, kent ook een hele andere waarde. Het is ons collectief geheugen. Het brengt in beeld waar we vandaan komen, wat we hebben uitgevonden en tot stand gebracht, wat ons is overkomen en welke helden we kennen. Het museum leert ons de waarde daarvan kennen, ontdekken en beleven. Musea brengen onze cultuur in beeld en verzamelen voor nu en toekomstige generaties. Musea doen dat op een hele eigentijdse manier met een fantastisch educatief aanbod en een keur aan activiteiten.

Alles heeft zijn prijs, maar dat vertaalt zich dus niet alleen in economie en geld. Musea hebben de opdracht om zich continu waar te maken. Daarmee legitimeren ze hun bestaan en betekenis. Ze hebben daarbij steeds weer een nieuwe of hernieuwde waardering nodig van hun publiek, voor hun collectie en voor hun maatschappelijke rol. De middelen daartoe zijn legio en in situ of virtueel toe te passen. Dat vraagt om samenwerking, creativiteit, 'out of the box' denken en je zelf een heldere opdracht geven.

En dat het in de wereld ook om geld verdienen gaat is geen nieuws. •

roddels in het fluisterbehang

www.MuseumUpgrade.nl

Economische waardering van erfgoed

De waarde van een zolderkerk op de Amsterdamse Wallen

- Judikje Kiers -
directeur Museum
Ons' Lieve Heer op Solder

- Jeroen Klooster -
senior economisch adviseur
ARCADIS

In 2013 is door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) een handreiking gepubliceerd hoe om te gaan met de waardering van cultureel erfgoed. Belangrijk daarbij is het inzicht dat louter de cultuurhistorische wijze van waarderen niet meer volstaat. Ook andere invalshoeken zijn van belang, waaronder de economische waardering. In dit artikel geven we een praktisch voorbeeld van een dergelijke waarderingsmethodiek.

EEN BREDERE WAARDERING IS NODIG

Door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is het debat aangezwengeld over het waarderen van cultureel erfgoed. Want wat 'waarde' precies inhoudt, is lastig in een soundbite aan te geven. Het concretiseren van die waarde is echter wel nodig om richting te geven aan behoud, ontwikkeling en gebruik, én om maatschappelijk draagvlak voor erfgoed blijvend te borgen.

Tot nu toe is de waardering van erfgoed vrijwel uitsluitend gevat in wetenschappelijke of cultuurhistorische termen. Om in een veranderende politieke, economische en maatschappelijke context relevant te blijven, is een andere, bredere waarderingsgrondslag nodig. Om die redenen heeft de RCE een systematiek ontwikkeld waarbij één van de waarderingsgrondslagen die daarin wordt voorgesteld de 'economische waarde' betreft. Daarbij gaat het om de mate waarin een object of collectie bijdraagt aan het genereren van inkomsten voor de organisatie, de gemeente of de regio.

ECONOMISCHE WAARDERING, MAAR HOE DAN?

Het expliciteren van economische waarde opent voor eigenaren en gebruikers van cultureel erfgoed de mogelijkheid om (aanvullende) financiering aan te trekken voor het behoud en de ontwikkeling van het erfgoed. Het gaat dan om financiering afkomstig van partijen die primair kijken naar locatie- en gebiedsontwikkeling vanuit beleggers- en/of regionaal-economisch perspectief. Inmiddels zijn concrete ervaringen opgedaan met

het praktisch vorm geven aan zo'n economische waarderingsmethodiek, met als resultaat ook het succesvol aantrekken van cofinanciering waarmee de beoogde investeringsplannen gerealiseerd kunnen worden. Aan de hand van een van die ervaringen, namelijk het uitbreidingsplan van Museum Ons' Lieve Heer op Solder te Amsterdam, schetsen we hieronder de werkwijze.¹

HET PLAN VAN MUSEUM ONS' LIEVE HEER OP SOLDER

Museum Ons' Lieve Heer op Solder (OLHS), een 17e-eeuws grachtenhuis met een rooms-katholieke kerk op zolder, is een van de culturele ankerplaatsen op de Amsterdamse Wallen. Na decennia van ingetogenheid heeft het museum sinds de jaren negentig een wending gemaakt, gericht op het verwerven van bekendheid bij een breder publiek van Amsterdamse, Nederlandse en internationale herkomst. Dit beleid heeft geleid tot een aantoonbare stijging van het aantal bezoekers, een duidelijk succes. De keerzijde is echter dat er merkbare slijtage optreedt aan gebouw en interieur. Om het museum weer klaar te maken voor een toekomst waarin behoud en toegankelijkheid in evenwicht zijn, is een investeringsplan gemaakt van circa € 10 mln. voor restauratie en uitbreiding van het museum.

Hiermee worden drie doelen beoogd. Ten eerste het behoud van het monument. Om het 350 jaar oude monument aan de volgende generaties door te kunnen geven wordt een omvangrijke (interieur-)restauratie uitgevoerd. Na

een nauwgezet vooronderzoek is besloten om het museum terug te brengen tot de kern: een 17e-eeuws woonhuis met een rooms-katholieke kerk op zolder. Door entree, informatie en verkoop in het buurpand onder te brengen, ontstaat een slimme routing waarbij de slijtage beperkt blijft en het monument beter tot zijn recht komt.

Het tweede doel is het realiseren van een volwaardige publieksfunctie door ingebruikname van het buurpand voor informatievoorziening, educatie, museumwinkel en horeca, zonder het monument te belasten.

Het derde doel is de uitbouw van de maatschappelijke functie. Er wordt letterlijk en figuurlijk ruimte geschapen om voor een breder publiek als podium te fungeren voor educatie en voor intercultureel en interreligieus debat.

ECONOMISCHE EFFECTEN VAN DIT PLAN

Ter onderbouwing van het investeringsplan en de financiering ervan is door ARCADIS een analyse gemaakt van de sociaal-economische en maatschappelijke effecten van het plan op drie onderscheiden ruimtelijke schaalniveaus: museum, buurt en stad. Daarbij gaat het om het verschil in effecten tussen projectalternatief (volledige realisatie van het investeringsplan) en referentiealternatief (uitsluitend conservering van het huidige museum). In het projectplan(2009) geeft Arcadis uitleg over de gebruikte methode, waarbij een klassieke kosten-batenanalyse gecombineerd wordt met de analyse van de concrete, lokale geldstromen.²

MUSEUM

De verbouwing en uitbreiding van het museum is niet primair gericht op het maximaliseren van bezoekersaantallen, maar op het aanbieden van een kwalitatief attractiever product, leidend tot het optimaal bedienen van de bezoekers van het eeuwenoude monument.

Het museum kan zijn marktpositie behouden en versterken vanwege de verworven productkwaliteit (architectuur, presentatie en voorzieningen). Het museum blijft ook over vijf tot vijftien jaar profiteren van de verwachte groei van het toeristisch (verblijfs)bezoek aan Amsterdam.

Daarnaast wordt een aantal functies in het Nieuwe Huis toegevoegd (educatie, debat en verhuur), waarmee een bredere bezoekersgroep bereikt wordt.

Naar verwachting zullen over een zichtperiode van 5-10 jaar jaarlijks ruim 5000 extra bezoekers binnenkomen. In het jaar van opening van het vernieuwde museum komen daar nog eens circa 30.000 extra bezoekers bij.

De bestaande en extra bezoekers zorgen voor additionele jaarlijkse omzet van het museum à € 400.000. Daarmee wordt de economische zelfstandigheid van het museum verder verstevigd. Een deel van de (extra) onderhoudskosten kan hier bijvoorbeeld uit worden bekostigd. In het jaar van openstelling komt daar nog € 300.000 omzet op tijdelijke basis bij.

Het aantal arbeidsplaatsen in het museum zal met 5 permanente fte toenemen.

'Kenmerkend voor dit sleutelproject is de 'kwaliteitsinjectie' van de directe omgeving van het museum.'

BUURT

Het museum is aangewezen als sleutelproject binnen het Plan 1012 en is daarmee een van de beoogde motoren van transformatie van het 1012 postcodegebied (de Wallen en directe omgeving). Daarmee wordt een positieve bijdrage geleverd aan zowel de ruimtelijk-economische structuur (investeringen en arbeidsplaatsen) als de sociale structuur (veiligheid, integratie, bezoekersprofielen) van het gebied.

Kenmerkend voor dit sleutelproject is de 'kwaliteitsinjectie' van de directe omgeving van het museum. In combinatie met de voorziene investeringen in dit gebied wordt een impuls aan de fysieke inrichting en uitstraling van dit deel van de Noordelijke Burgwallen gegeven.

De uitbreiding van het museum zal een positieve invloed hebben op de dynamiek van de beoogde kwaliteitsverbetering in het gehele gebied. Zo zal het dóórgaan van het projectalternatief naar verwachting ten minste één andere private investeerder over de brug krijgen om ook door te zetten. Het

- Rooms-Katholieke schuilkerk (1661-1663) Ons' Lieve Heer op Solder op de tweede en derde verdieping van een woonhuis. Foto Co de Kruijf -

gaat dan om de realisatie van een Chinees hotel annex cultureel centrum.

De positieve impuls kan verder worden verstevigd door samenwerking van Museum Ons' Lieve Heer op Solder met Brouwerij De Prael, het Leger des Heils, de Oude Kerk en het Chinese hotel/cultureel centrum. Naast inhoudelijke samenwerking wordt gedacht over het aanbieden van gemeenschappelijke tours/ tickets, al dan niet in combinatie met een aanlegsteiger in de gracht, ter hoogte van het museum. Een dergelijke samenwerking kan een invulling zijn van de gewenste thematisering / clustering binnen het gebied: Religion & Tolerance naast de reeds gedefinieerde clusters Chinatown, Red Light Fashion & Design.

Meer functies in het museum zorgen voor verlenging van de verblijfsduur, zowel van 'bestaande' als van de nieuwe bezoekers. Dit zijn bezoekers die – in meerderheid – komen voor de 'inhoud' van het museum, maar ook 'special interest' bezoekers, bijvoorbeeld vanwege de architectuur van het museum na verbouwing. Deze bezoekersstromen dragen in positieve zin bij aan de gewenste verandering van het bezoekersprofiel van het gebied.

Door de langere verblijfsduur en de aanwezigheid van nieuwe voorzieningen in het museum worden, naar verwachting, ook extra bestedingen gedaan in de buurt. Deze bedragen jaarlijks structureel circa € 200.000. In het jaar van openstelling van het vernieuwde museum komt daar nog een € 65.000 op tijdelijke basis bij. Dit leidt tot drie extra permanente en een extra tijdelijke arbeidsplaats.

De waarde van het vastgoed van het museum en de belendende panden zal naar verwachting nagenoeg verdubbelen.

STAD

Binnen het museale aanbod en de profilering van Amsterdam Topstad is het vernieuwde museum duidelijk een aanwinst. Een kleine parel zoals dit

sluit voor de toerist goed aan bij een bezoek aan een van de grotere musea of blockbuster tentoonstellingen in de stad.

De openstelling van het vernieuwde museum zal naar verwachting vooral extra dagtoeristen trekken. De hiermee gemoeide tijdelijke extra bestedingsimpuls bedraagt circa € 800.000 voor de stad Amsterdam.

HET RESULTAAT

Op basis van de economische waardering van het investeringsplan is cofinanciering ter waarde van ruim € 3 miljoen, toegezegd vanuit het programma 'Kansen voor West', het uitvoeringsprogramma van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) in West-Nederland.

Door de beoordelaars namens EFRO is de voor het museum ontwikkelde methodiek als valide bestempeld en als voorbeeld aangereikt aan andere aanvragende partijen. Op basis daarvan is ook door andere aanvragen succesvol cofinanciering verworven (o.a. Artis/MicroZoo).

De methodiek heeft Museum Ons' Lieve Heer op Solder én zijn stakeholders bewust gemaakt van de economische waarde van de instelling. Waar de cultuurhistorische waarde bekend en onbetwist was, heeft de becijferbare economische waarde een nieuw inzicht toegevoegd. Sterker dan ooit leeft de overtuiging dat Ons' Lieve Heer op Solder een sterk merk is met een duurzame toekomst. Met de steun van overheden, fondsen en particulieren is het monument inmiddels gerestaureerd en worden de uitbreidingsplannen gerealiseerd. Naar verwachting zijn alle werkzaamheden in 2015 voltooid en gaat het een verantwoorde en glansrijke toekomst tegemoet. ●

¹ ARCADIS, De toekomst van Ons' Lieve Heer op Solder: economische waardering van een goed bewaard geheim, 2009

² De 'klassieke' maatschappelijke kosten-batenanalyse met Onderzoek Effecten Infrastructuur (OEI-methodiek) gecombineerd met analyse van de fysieke geldstromen, waarbij de focus ligt op de baten in klinkende munt: wat levert een investering (in natuur, cultuur etc.) op in termen van omzet, belastingafdrachten, arbeidsplaatsen?

Lang leve de kleine musea

Impressies van een symposium

- **Girbe Buist** -
redacteur

Kleine musea zijn vaak niet onderscheidend genoeg, ze moeten daarom intensiever gaan samenwerken. Harde kritiek, maar ook lichtpuntjes. Het Brandweermuseum Wassenaar organiseerde ter gelegenheid van zijn 90-jarig bestaan een middagsymposium over de waarde van kleine musea.

Het symposium werd geopend door Jan Hoekema, burgemeester van Wassenaar.

Daarna hield Marijnke de Jong, oud-directeur van Panorama Mesdag, een inleiding. Zij ging in op de actuele bedreigingen van kleine en middelgrote musea. In de eerste plaats wees zij op het feit dat veel gemeenten en provincies moeten bezuinigen en in dit kader flink korten op kunst en cultuur. Een andere bedreiging is het gegeven dat veel structurele subsidies worden omgezet in tijdelijke project-subsidies, wat gevaar oplevert voor de continuïteit van musea.

Verder wees Marijnke op de dreigende tweedeling van museumland in geregistreerde en niet-geregistreerde musea. Het kost kleine musea relatief veel meer moeite om geregistreerd te worden en op grond van dit feit dreigen zij voor diverse zaken buiten de boot te vallen.

Tenslotte drijven kleine musea op de inzet van vrijwilligers die steeds moeilijker te vinden zijn.

VAN BEWAARDOOS NAAR CONTACTDOOS

Na de inleiding omschreef Andries Ponsteen, directeur van het Erfgoedhuis Zuid-Holland, in zijn bijdrage een klein museum als een museum met een personeelsbezetting van maximaal vijf fte en vijf vrijwilligers, dat maximaal 15.000 bezoekers trekt en een budget heeft van maximaal 250.000 euro.

Het kleine museum staat volgens Ponsteen voor een aantal uitdagingen. Veel collecties van kleine musea zijn vaak niet onderscheidend genoeg ten opzichte van musea in de omgeving. Daarnaast zijn museumbezoekers tegenwoordig verwend; ze stellen steeds hogere eisen aan musea. Ook wordt het steeds moeilijker voor kleine musea om jongeren te boeien.

Om deze uitdagingen goed aan te kunnen moeten kleine musea volgens hem intensiever met elkaar samenwerken. Musea moeten beseffen dat zij slechts een onderdeel zijn van een collier met meerdere pareltjes. Zij moeten hun collecties veel meer onderling afstemmen, zodat de musea

niet steeds meer van hetzelfde laten zien. Ook moeten de musea continu blijven streven naar kwaliteitsverbetering van hun bestuur en hun vrijwilligers. Tenslotte moeten musea zich veel meer naar buiten richten en hun kwaliteiten ook via de nieuwe media uitdragen. Musea moeten zich meer richten op behoud van publiek dan op het behoud van collecties. Zij moeten evolueren van in zichzelf gekeerde bewaardozen tot contactdozen, die tal van verbindingen leggen met verschillende sectoren in de samenleving.

ROL VAN DE GEMEENTE

Na dit boeiende betoog kwamen twee gemeentelijke vertegenwoordigers aan het woord over de waarde van kleine musea voor de gemeente en de stimulerende rol die gemeenten kunnen spelen bij de ontwikkeling van musea op hun grondgebied.

Michel de Vos, cultuurambtenaar Gemeente Terneuzen, vertelde over waarom en hoe Terneuzen in de musea investeert. In de eerste plaats benadrukte hij het belang van de musea voor de gemeente.

De musea trekken veel meer toeristen naar Terneuzen en daarnaast spelen de musea een belangrijke rol in het maatschappelijk leven van de gemeente. De musea ontwikkelen zich steeds meer tot de ontmoetingsplaatsen van de plaatselijke bevolking. Daarom investeert Terneuzen veel tijd en geld in de lokale musea. In de eerste plaats is gezorgd voor een goede huisvesting. Daarnaast zorgt de gemeente voor goede en gemeenschappelijke promotie, zodat de musea meer bekendheid krijgen.

- **Gemeente Terneuzen subsidieert de inrichting van het nieuwe Industrieel Museum Zeeland in Sas van Gent. Foto Louis van der Hooft** -

Ook stimuleert de gemeente samenwerking van de musea en participeert de gemeente actief in het opgebouwde netwerk. Naast geld investeert de gemeente vooral tijd in de plaatselijke musea. Geraldo Janssen, wethouder van de gemeente Strijen, maakte duidelijk hoe in Strijen en in de Hoekse Waard gedreven vrijwilligers het erfgoed koesteren en dat deze onontbeerlijk zijn voor een goed gemeentelijk erfgoedbeleid.

MUSEALE KWALITEIT

Tenslotte ging Kees Plaisier, organisator van het symposium, in op de vraag of kleine musea wel kwaliteit kunnen leveren. Zijn conclusie was dat dit inderdaad kan, maar dat het wel meer moeite kost dan bij een groot museum. In principe moeten kleine musea hetzelfde doen als grote musea, maar wel met minder beschikbare middelen en menskracht. Gemeenten kunnen hen daarbij helpen door hen serieus te nemen en naast geld en promotionele middelen ook vooral tijd en kennis in de musea te investeren.

Al met al een nuttig en leerzaam symposium. Geïnteresseerden kunnen een samenvatting van de verschillende inleiders nalezen op de website www.brandweermuseumwassenaar.nl ●

Museumadvies *Els Thijssen*

adviseert en ondersteunt musea en overheden

Professionalisering

Bedrijfsplannen

Projectontwikkeling

Fondsenwerving

Archimedesplantsoen 20 - 1 1098 KC Amsterdam

T 020 - 694 91 74 M 06 - 517 206 21

ethijssen@museumadvies.nl www.museumadvies.nl www.qmus.nl

TEKST & UITLEG

023 5316693

www.tekstenuitleg.nl

Aangesloten bij MUSEUMMAKERS

Artprotech international

Voor klassieke/houten/wissel/aluminium lijsten, klokken, flatscreens, LCD schermen enz...

Steddie®Mate

Handig hulpmiddel om de onderlinge maat v/d Steddie's op een simpele manier over te brengen op de wanden.

Intern transport

Schilderijtransportwaggen met verschillende functies. Demontabele of vaste uitvoering. In verschillende afmetingen, variabele modellen mogelijk.

Contact: Artprotech international
Postbus 6029, 4000 HA Tiel
Tel: 0344-60.40.53 Fax: 0344-68.36.31
www.artprotech.nl
info@artprotech.nl

Bezoekers waarderen het museum. Dankzij de gids!

In gesprek met Janien Prummel

- Hildegard Van Genechten -
Stafmedewerker FARO en
redacteur

Bezoekers ervaren nog te weinig dat musea deel uitmaken van een samenleving waarin ze een wezenlijke functie vervullen, stelt Janien Prummel, doorgewinterd coach van museumgidsen¹.

Musea formuleren doorgaans wel een missie waarin de maatschappelijke relevantie wordt verduidelijkt: Voor welke waarden staat het museum? Waar willen we naartoe? Maar de volgende stap is vaak niet evident: hoe zet je een dergelijke missie ook om naar de praktijk? Het is daarom des te belangrijker dat de missie effectief wordt doorgetrokken naar publiekwerking en –bemiddeling tot en met de gidsenwerking toe. Musea moeten met andere woorden hun missie expliciet verduidelijken voor de gidsenploeg. Zo weet iedere gids wat hij of zij moet uitdragen.

WAAR HET MUSEUM VOOR STAAT

'Musea zouden hun gidsen veel bewuster kunnen inzetten om hun maatschappelijk verhaal te vertellen.' Janien Prummel benadrukt: 'Dat geldt trouwens ook voor medewerkers publiekswerking en –bemiddeling. Als zij weten waar ze voor staan, dan kunnen ze veel betere keuzes maken met betrekking tot hun aanpak en programmatie, op

- Er zijn zeker al gidsen die iedere keer opnieuw vertrekken vanuit de vraag: Wat wil ik vandaag teweeg brengen? -

welke thema's ze willen doorgaan, welke instrumenten zij willen inzetten, voor wie, enzovoort. Er gebeuren natuurlijk héél veel goede dingen... Maar misschien niet altijd even samenhangend en beredeneerd.'

'Als je een gezamenlijke visie hebt, dan is het voor iedereen duidelijk wat het museum belangrijk vindt en waar het voor staat. Dan kan nog per afdeling worden bekeken hoe dat concreet wordt uitgewerkt.' Ze vraagt, 'Ken je 'the Happy Museum'?² Dat project in het Verenigd Koninkrijk kan echt als een inspiratiebron werken: musea bundelen er de krachten om te onderzoeken hoe ze kunnen omgaan met de snel veranderende wereld en dito uitdagingen op het vlak van bijvoorbeeld welzijn en duurzaamheid.'

CRUCIALE ROL VOOR GIDSEN

Haar punt is helder: de relevantie van musea in de samenleving is geen verantwoordelijkheid van gidsen en publieksbegeleiders alleen. Veel juist is om zich als museum de vraag te stellen: Hoe gaan wij dat samen doen? Het is een lijn die doorheen de hele werking moet vloeien. Janien Prummel stelt wel: 'Maar gidsen zijn wel bij uitstek geschikt om in het hele waarderingsproces van bezoekers voor musea een cruciale rol te vervullen. Sommige gidsen zullen hiervoor meer open staan dan andere. Er zijn nu eenmaal gidsen die altijd eerder vanuit de inhoud denken dan vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheid binnen het geheel van het museum of, breder nog, de samenleving. Maar er zijn zeker al gidsen die iedere keer opnieuw vertrekken vanuit de vraag: Wat wil ik vandaag teweeg brengen? Het is zo belangrijk om als gids verbindingen te maken met de leefomgeving en –wereld van mensen. Lang nog niet alle gidsen zijn daarvoor klaar, maar

ik denk dat daarin grote mogelijkheden voor de toekomst van het gidsen schuilen. Het voordeel van het persoonlijke contact dat je als gids hebt, is dat je net die aansluiting kan zoeken én vinden. Ik beschouw een gids dan ook steeds meer als een 'persoonlijke publieksbegeleider'. Een ander instrument zal die connectie nooit op een zelfde manier kunnen maken. Dat blijft echt de unieke waarde van het gidsen voor mij. Zeker ook als je de vorm van de 'rondleiding' durft open te breken. Ik kijk altijd met veel belangstelling naar nieuwe initiatieven zoals bijvoorbeeld 'gespreksavonden', of 'ontmoetingen'. Je moet op mensenmaat werken, en niet over de hoofden heen werken. Dan ben je per definitie al relevant.'

MEER DAN ALLEEN MAAR EEN VERTELLER

Janien Prummel vat tot slot samen: 'Gidsen mogen zich gerust nog wat bewuster worden van de wezenlijke rol die ze te spelen hebben. Door onderlinge coaching, of door samen te werken kunnen ze geleidelijk aan dergelijke nieuwe mogelijkheden verkennen. Soms groeit iets ook vanuit een specifiek project. Een gids is uiteindelijk zoveel meer dan alleen maar een verteller, en hij of zij moet ook veel breder kunnen denken dan enkel de catalogus. Als ik mensen wil aan het denken zetten, hoe trek ik iets dan op gang? Hoe kan ik hen prikkelen? Dat is voor gidsen uiteindelijk de vraag waar het om gaat' ●

¹ Janien Prummel is docent in de opleiding tot museumgids, freelance expert cultuurbemiddeling en maakt deel uit van De derde verdieping, een adviesbureau voor musea en publiek.
² The happy museum project, www.happymuseumproject.org.

Waardering en teleurstelling in Kasteel Amerongen

- Multimediale filmproductie van 'Een dag uit het leven op Kasteel Amerongen in 1680' -

In 2011 werd Kasteel Amerongen na een langdurige restauratie weer voor publiek geopend. De nieuwe presentatie vertelde de geschiedenis van dit historische erfgoed op een verrassende en eigentijdse wijze. Het verhaal over de zeventiende-eeuwse bewoners van het kasteel werd verbeeld met multimedia. Op de witte muren van de diverse vertrekken kwamen de bewoners door middel van videoprojecties, licht en geluidseffecten weer tot leven. Geprojecteerd beeld, licht en geluid vormden samen met het interieur en de collectie een bijzonder 21e-eeuws geheel. Een fascinerend aspect was de interactiviteit tussen de afzonderlijke projecties, die de bezoeker aanspoorden om er een rol in te spelen.

Deze installatie is gerealiseerd door theatermaker Saskia Boddeke en cineast Peter Greenaway. Zij werden geïnspireerd door de openhartige en levendige briefwisseling van de voormalige

bewoonster van het kasteel, Margaretha Turnor, met haar man Godard Adriaan van Reede. De videopresentatie heeft veel bezoekers getrokken en is in het algemeen zeer goed ontvangen, maar vooral door een publiek dat normaal gesproken niet gauw een kasteel zal bezoeken. De mogelijkheid om al dwalend door het kasteel een dag uit het leven van zeventiende-eeuwse bewoners mee te maken was voor veel bezoekers een bijzondere belevenis.

Toch waren er ook bezoekers teleurgesteld, met name zij die vertrouwd waren met Kasteel Amerongen: het historische interieur was nog niet te zien en ook de wijze waarop het verhaal verteld werd vond deze groep lastig. Boddeke en Greenaway hadden er namelijk voor gekozen om het verhaal op een fragmentarische wijze te vertellen. Deze wijze van presenteren vroeg van de bezoekers enige inspanning, geduld en inventiviteit om de fragmenten zelf tot een

aansprekend geheel te smeden. Achteraf bleek dat deze meer traditionele groep bezoekers daarop onvoldoende voorbereid was. De presentatie zou oorspronkelijk drie jaar te zien zijn. De kosten - afgezien van de investering zijn ook aan de vertoning variabele kosten verbonden - bleken uiteindelijk hoger dan de baten; daarom is het project al na één jaar beëindigd. Eerder dan bedoeld is besloten om Kasteel Amerongen in 2012 weer in te richten zoals de bewoners het in 1977 hebben achtergelaten. Toch zal Kasteel Amerongen op zoek gaan naar mogelijkheden om de bewonersgeschiedenis op een actuele en verrassende wijze te vertellen; wellicht weer met het fascinerende filmmateriaal van Boddeke en Greenaway. Voor suggesties van belangstellende organisaties houden we ons aanbevolen!

Lodewijk Gerretsen conservator

Zonder goed verhaal geen goed museum

- Annemarie Lavèn -
Redacteur Historisch
Nieuwsblad

Nerveuze medewerkers, geagiteerde directeuren, angstige communicatiemedewerkers: algehele stress treedt op wanneer de Grote Museumtest van *Historisch Nieuwsblad* wordt aangekondigd. De test die carrières heeft gemaakt en reputaties heeft gebroken, de test die een bom legt onder de hele museale wereld.

EEN GOED HISTORISCH VERHAAL

Zo erg is het waarschijnlijk niet, maar dat de Museumtest publiek én musea niet onberoerd laat, staat als een paal boven water. Sinds 2001 gaat een team van *Historisch Nieuwsblad* met enige regelmaat de Nederlandse historische musea langs voor een grondige testronde. In 2013 viel de eer te beurt aan tien grote musea die recent verbouwd waren. Het Scheepvaartmuseum in Amsterdam kwam met een 9 als winnaar uit de bus, Oorlogsmuseum Overloon was de hekkensluiter. Weliswaar scoorde dit museum nu een punt hoger dan tijdens de laatste test in 2001, maar het blijft dikke onvoldoende met een 3+. Het begon er al mee dat de naam van dit museum niet duidelijk

'Zes van de tien geteste musea scoren ondermaats op de inhoud van hun opstelling.'

was: heet het vroegere Oorlogs- en Verzetsmuseum Overloon nu Liberty Park of Oorlogsmuseum Overloon? En waarom wordt de oude naam dan ook nog gebruikt? En hoe kan het dat een deel van het museum weer Marshall Museum heet? Dan doet Scheepvaartmuseum het een stuk beter: daar wordt met hypermoderne middelen een goed historisch verhaal verteld. Zo kan het dus ook.

EGO'S EN HOBBY'S

Voor *Historisch Nieuwsblad* is de Grote Museumtest meer dan een traditie. Het publieksblad levert zijn lezers graag een handvat om te kiezen uit het aanbod aan historische musea. Bovendien

- Het Scheepvaartmuseum, winnaar van de Grote Museumtest van 2013 -

heeft het blad dezelfde doelstelling als historische musea, namelijk geschiedenis toegankelijk maken voor het publiek.

Musea laten historische objecten spreken, ze maken het verleden inzichtelijk en leren de bezoekers door een blik op het verleden het heden beter te begrijpen. Althans, dat is de bedoeling. Maar slagen ze daar in? Zorgt de grote druk die op musea ligt om bezoekersaantallen te halen niet voor afname van de kwaliteit van de tentoonstellingen? Zijn conservatoren in staat voorbij hun eigen

stokpaardjes te kijken? Zijn de ego's van sommige museumdirecteuren niet groter dan hun expositieruimtes? Zo groot zelfs, dat ze soms hun eigen hobby's tentoonstellen en hun historische collectie laten verpauperen?

GOEDE BEOORDELING LEGT DE MUSEA GEEN WINDEIEREN

Om dit soort misstanden aan de kaak te stellen besloot *Historisch Nieuwsblad* in 2001 de Grote Museumtest in te stellen. Daarbij worden musea

- Het Nationaal Gevangenis­museum in Veenhuizen. Vormgeving en foto: Maarten Meevis Kinkorn -

uitgebreid getest op drie punten. Als eerste de publiek­svriendelijkheid. Wordt de bezoeker in de watten gelegd? Kun je er een lekker kopje koffie krijgen, zijn de wc's schoon en heeft de museum­winkel een mooi assortiment?

'Het Rijksmuseum bewijst dat zelfs wanneer de mooiste objecten bij elkaar worden gezet, dit nog geen verhaal oplevert.'

Het tweede punt betreft de presentatie. Is de tentoonstelling goed verzorgd? Is er een goede balans tussen tekst en beeld? Worden er eigentijdse museum­technieken ingezet, en doet alles het ook?

Het derde punt betreft de inhoud. Vertelt het museum een goed te volgen, leerzaam en deugdelijk historisch verhaal? Dit laatste aspect is zo belangrijk dat het driedubbel meeweegt in het eindcijfer. Want zonder goed verhaal geen goed museum.

Dat dit punt nog altijd kritisch gevolgd moet worden, bewijst de laatste museum­test. Zes van de tien geteste musea scoren ondermaats op de

inhoud van hun opstelling. In het Zeeuws Museum 'draait het om de esthetische ervaring en vrije associatie'. Het museum doet vrijwel niet aan tekst. Museum Catharijneconvent toont 'vooral heel veel glimmende kers­schatten', begeleid door 'tekstbordjes in archaisch proza'. Maar de grootste teleurstelling was het Rijksmuseum. Het gerenoveerde museum, door de directeur zelf steevast het echte nationaal historische museum van Nederland genoemd, maakt de

belofte niet waar. De bezoeker steekt weinig op van het Nederlandse verleden. Het museum bewijst dat zelfs wanneer de mooiste objecten bij elkaar worden gezet, dit nog geen verhaal oplevert.

PARELS EN ZWAKKE PLEKKEN

Dat het nuttig is dat *Historisch Nieuwsblad* aandacht blijft vragen voor de kwaliteit van de historische musea, blijkt uit de reacties van de museum­directeuren zelf. 'Voor het museum was het eigenlijk goed. De slechte uitslag heeft bijgedragen aan het besef dat alles anders moest', zei directeur Antoinette Visser van het Haags Historisch Museum

in 2006 toen ze terug­blikte op de 2,5 die het museum in 2003 kreeg. En een goede beoordeling legt de musea bepaald geen windeieren. Apetrots was het Gevangenis­museum in Veenhuizen in 2007, toen zij met een 9 de hoogste score behaalde. Jarenlang stond de vermelding prominent op de website.

In de loop der jaren heeft de Grote Museum­test zodoende vele zwakke plekken in het Nederlandse museumaanbod blootgelegd, maar ook de parels uit­gelicht. En dat zal *Historisch Nieuwsblad* komende jaren blijven doen. ●

Gastenboek

Zomaar een foto van een pagina uit ons gastenboek. Geeft dit een goed beeld van de bevindingen van de gasten van het museum? Het blijft gissen. We weten immers niet wat de mensen verwachten. Zijn we gastvrij of moeten we juist meer klantgericht zijn?

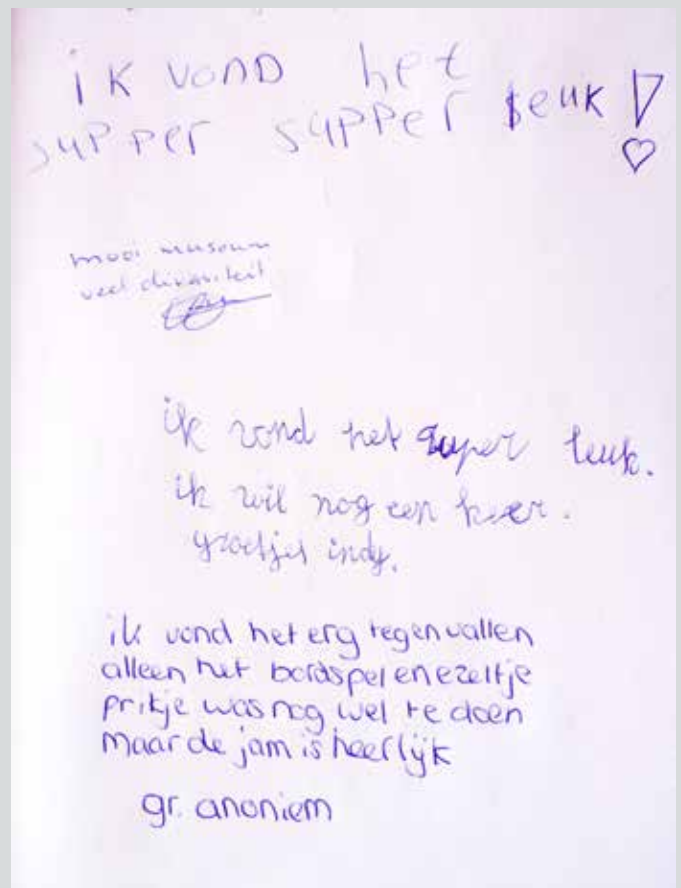
- Alexandra van Steen -
redacteur

In het woord gastvrijheid, zit 'vrijheid' opgesloten. Vrij, dat zijn de meeste bezoekers in een museum niet. Ze mogen een heleboel juist niet: aanraken, rennen, schreeuwen en in sommige musea moet je zo stil zijn, dat het niet meer gastvrij aanvoelt. Bezoekers moeten zich welkom voelen door een vriendelijke ontvangst. Op die manier voelen ze zich hopelijk al prettig voor de aanvang van het daadwerkelijke museumbezoek. Wanneer wij ons prettig voelen in een omgeving, dan zijn wij veel meer geneigd dit met anderen te delen dan wanneer wij puur en alleen een behoefte bevredigd zien.

Moeten we dan juist meer klantgericht gaan werken? Dan moet je de klant wel heel goed kennen. Musea willen vaak hun doelgroepen verbreden. Ze willen het liefst iedereen aanspreken, van peuter tot tiener, puber, jong volwassene tot de oudere doelgroep. En dan ook het liefst alle interessegebieden aanspreken. Dat lukt zelfs geen enkele succesvolle winkels. Waarom zouden musea dat dan wel willen doen?

Alle behoeften bevredigen van alle bezoekers zal niet lukken, maar gastvrij opereren, dat lukt wel en ook zonder grote aanpassingen aan de inhoud van de tentoonstellingen.

Zorg voor een vriendelijke ontvangst, ook al betekent dit dat je voor de honderdste maal uitlegt waar mensen hun jas kwijt kunnen; bevrijd hen van die zware tas die je even achter je stoel wegzet omdat hij niet in een kluisje past. Geef dat

kleine kind een ballon bij het weggaan en zorg dat tekstbordjes te lezen zijn en niet te laag of te hoog hangen.

Het zijn maar kleine zaken.

Bezoekers snappen goed dat het ene onderwerp hen meer zal aanspreken dan het andere. Maar een omgeving die constant gastvrijheid uitstraalt, daarmee creëren we vrienden.

En met je vrienden wil je een goede relatie opbouwen en dat gevoel wil je delen met anderen.

'Leuk museum, heel kindvriendelijk. Behulpzame medewerkers. We komen zeker terug.'

De Namenlijst: over de eeuwherdenking van WO1

- Pieter Trogh -
wetenschappelijk medewerker
onderzoek In Flanders Fields
Museum

Honderd jaar na de Eerste Wereldoorlog wil Museum In Flanders Fields iedereen herdenken. Vriend en vijand, militair en burger. Iedereen is slachtoffer. Alle 600.000 doden moeten worden herdacht met hulp van het publiek.

2014 is het jaar waarin niemand om de eeuwherdenking van de Eerste Wereldoorlog lijkt heen te kunnen: in alle maatschappelijke geledingen maken officiële instanties, oude betrokkenen en nieuwe belanghebbenden zich op voor een verscheiden palet aan initiatieven en activiteiten die cirkelen rond het thema van de Grote Oorlog. Het in herinnering houden van dit oorlogsverleden is op zich niet nieuw, maar de herdenkingskoorts die op weg naar 2014 steeds hogere pieken scheerde (scheert), deed de eeuwenoude traditie van het *herdenken* ook zelf in de kijker staan. Eenieder die zijn stem in het herdenkingsdiscours verheft, heeft daar doorgaans redenen voor; motieven die zich kunnen situeren tussen heden en verleden, tussen een private en een publieke sfeer.

SLACHTOFFERS

Een van de meest fundamentele praktijken waarin de ontstaansreden van de herdenking schuilt, is het herdenken van de oorlogsslachtoffers zelf. Opvallend daarbij is dat slachtoffers in de loop der jaren zelden of nooit genoeg hebben gehad aan de ene identiteit slachtoffer te zijn, om herdacht te mogen worden.

Om op een publiek forum erkend te worden, moest een slachtoffer vooral een andere, aanwijsbare identiteit hebben. Slachtoffers moesten behoren tot een turnclub of een bedrijf, een school of een vereniging, een dorp of een natie, om aanspraak te kunnen maken op een plaats in de dodenlijsten. Eender welk dodenregister, hoe zorgzaam het ook werd samengesteld, zou zich daardoor altijd beperken tot een lijst van de 'eigen' namen. Onze Makkers, *Nos Enfants*, *Our Heroes*, *Unsere Toten*. Zelfs met de beste intenties stemde de collectieve herinnering hierdoor in met een onoverwonnen gebleven wij – zij denken. Misschien onbewust. Maar naderhand werden de 'Lijsten der Eigen Doden'

ook weloverwogen, hardnekkig omklemd als vlijmscherpe wapens tegen nieuwe vijanden.

HERDENKEN HER-DENKEN

De eeuwherdenking van de Eerste Wereldoorlog is de uitgelezen kans om ook het herdenken van de voorbije eeuw te her-denken. Zeker in de Westhoek, maar ook in de hele Provincie West-Vlaanderen en uiteindelijk in België is dat zo. Dit land was ooit het slagveld voor zo goed als de hele wereld: hier kruisten de oorlogspaden van mensen van meer dan vijftig verschillende nationaliteiten, uit vijf verschillende continenten. De sporen daarvan zijn vandaag nog onuitwisbaar aanwezig, op diverse plaatsen over heel België. Het verloop van de oorlog bepaalde echter dat die trieste erfenis in de Westhoek zwaarder doorwoog dan in andere delen van België: de regio maakte het frontgebied uit voor het grootste deel van de oorlog, met als gevolg dat van de naar schatting 600.000 oorlogsdoden die gelinkt zijn aan het Belgische grondgebied, er 550.000 in West-Vlaanderen vielen. Het landschap draagt er tot op vandaag de littekens van de oorlog.

DODENREGISTER

In het hart van de Westhoek heeft het *In Flanders Fields Museum* zich altijd al laten inspireren en leiden door het bewustzijn een hoeder van dit oude slagveld te zijn. Gaandeweg rijpte dan ook het perspectief om voor dit oorlogsland een *inclusief dodenregister* op te stellen, een Namenlijst van alle slachtoffers die het leven lieten door toedoen van de Eerste Wereldoorlog in België. Op die lijst is zowel plaats voor militairen als voor burgers, zowel voor toenmalige vrienden als voor gewezen vijanden, voor Belgen die in eigen land of daarbuiten omkwamen, en voor niet-Belgen – van welke afkomst ook – die hier om het leven kwamen

of dodelijk verwond raakten om vervolgens elders te sterven.

Een schatting leerde dat zo'n lijst al gauw 600.000 namen zou bevatten. Een gigantisch aantal, wat het opzet er dan ook niet gemakkelijker op maakt. De uitdaging om dit inclusieve dodenregister samen te stellen is groot en dat zal altijd zo blijven. Met de steun van *GoneWest*, het cultuurproject van de Provincie West-Vlaanderen voor de eeuwherdenking, werd 'De Namenlijst' sedert 2011 effectief als opdracht ingebed in de werking van het *In Flanders Fields Museum (IFFM)*.

Om de Namenlijst samen te stellen boort het IFFM uiteenlopende bronnen aan. Eerst en vooral de bestaande databases van legitieme oorlogsgravencommissies, zoals de *Commonwealth War Graves Commission*, de *Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge*, het Franse Ministerie van Défensie (*Mémoire des Hommes*-project) en de *American Battle Monuments Commission*. Voor de Belgische militaire gesneuvelden begon het IFFM in 2003 zelf een database aan te leggen. De grootste uitdagingen vormen ongetwijfeld de deellijsten van de Duitse militaire gesneuvelden (vooral wat betreft de slachtoffers zonder een gekend graf) en de Belgische burgerslachtoffers, waar honderd jaar na datum nog steeds heel wat onduidelijkheden over bestaan en waar tot op vandaag geen enkel grondig, inclusief onderzoek voor gedaan werd.

BURGERSLACHTOFFERS

Voor de laatst genoemde categorie besloten we dan ook de telling van nul te beginnen. Verschillende bronnen staan ons ter beschikking om de Belgische burgerslachtoffers zo correct mogelijk in kaart te brengen: overlijdensakten van de burgerlijke stand, lokale oorlogsmonumenten, diverse archieven, het onderzoek van

- Zicht op de Britse begraafplaats Loker Hospice Cemetery, Loker -

heemkundige kringen of lokale historici, bidprentjes, pastoorsverslagen, dagboeken van ooggetuigen, etcetera. Daarnaast vormt de praktijk van het Kenniscentrum van *In Flanders Fields Museum* een krachtig instrument voor informatievergaring. Door de dagelijkse interactie met een mondiaal publiek bereiken ons ongemeen veel puzzelstukjes die de Namenlijst telkens een stap vooruit helpen. De keuze van het museum om in haar verhaal over de Eerste Wereldoorlog de nadruk te leggen op de persoonlijke getuigenis en de menselijke ervaring van het oorlogsverleden, werpt in deze zijn vruchten af: het publiek voelt zich aangesproken en deelt graag wat de eigen voorouders tijdens de oorlog is overkomen.

Maar een register van 600.000 oorlogsdoden samenstellen is waanzinnig arbeidsintensief. Daarom heeft het IFFM de Namenlijst steeds beschouwd als een participatief project, bovenal gericht op jongeren, maar uiteraard ook op alle erfgoedinstanties, heemkundigen en geïnteresseerde privépersonen. Met name voor het oplijsten van alle Belgische burgerslachtoffers lijkt een breed gedragen medewerking cruciaal voor het welslagen van dit project. In het ideale geval wordt dit een medewerking die het hele Belgische grondgebied bestrijkt. Daarom lanceerde het *In Flanders Fields Museum* eind vorig jaar een oproep tot medewerking langs beide kanten van de taalgrens. De

vraag die gesteld werd (en wordt) is om alle burgerslachtoffers – zowel diegenen die officieel herdacht worden, als diegenen die om welke reden ook in de vergetelheid zijn geraakt – vanuit een lokale context te gaan opzoeken en aan de Namenlijst toe te voegen. Voor de invoer van namen en data stelt het IFFM via haar website een online invoermodule beschikbaar.

LOKALE VERHALEN

De oproep sorteerde interesse bij grote delen van een divers publiek, van heemkundige kringen tot lokale autoriteiten, tot een sterke schare vrijwilligers die werd aangetrokken. Maar ook verschillende scholen kwamen aan boord. Voor jongeren die geen rechtstreekse relatie meer hebben gekend met de oorlogsgeneratie, vormt de Namenlijst een persoonlijke invalshoek om kennis te maken met het onderwerp van de oorlog. Namen van slachtoffers uit het eigen dorp worden immers herkend, en vragen duiken op wie die mensen waren en wat hen overkomen is. De zoektocht naar deze lokale verhalen geeft een extra, tastbare dimensie aan wat jongeren op de schoolbanken over de Grote Oorlog leren. En leerkrachten kunnen er een inhoudelijke insteek aan overhouden: elke school die zich engageert om lokaal de burgerslachtoffers in kaart te brengen ontvangt in het najaar van 2014 de namen van alle andere,

voornamelijk militaire, slachtoffers die relevant zijn voor het eigen WO1-DNA van de regio. Scholen zullen op die manier beschikken over een schat aan materiaal om tijdens de herdenkingsperiode zinvolle projecten mee te stofferen.

Met de Namenlijst stelt het IFFM de mens centraal tijdens de eeuwherdenking van de Eerste Wereldoorlog. Vanaf 4 augustus 2014, precies honderd jaar na het uitbreken van het conflict, zullen alle slachtoffers dag-aan-dag herdacht worden via een projectie in het museum, en dit tot en met de eeuwherdenking van de ondertekening van de vredesverdragen in juni 2019. Het perspectief van de Namenlijst is erop gericht alle betrokkenen binnen eenzelfde, gemeenschappelijke geschiedenis te herdenken. Begrijpen wat het verhaal van 'de andere' was, draagt bij tot een wederzijds respect, ook honderd jaar later. Voorbij de verdeeldheid die hen ooit naar hier voerde of hier trof, zullen alle slachtoffers uiteindelijk en altijd deze ene eigenschap met elkaar delen: dat ze allen hun dood haalden, hier, in deze straat, in dit dorp, op dit oude aanwijsbaar gebleven slagveld. Honderd jaar na de tragedie kan geen enkele andere waarheid universele zijn. In een hedendaagse context hebben allen aan die éne eigenschap genoeg om hier en nu, bij naam genoemd en herdacht te worden. ●

Een gastenboek vol bruikbare suggesties

- Franklin van der Pols -
redacteur

Bijna elk museum heeft een gastenboek. Naast het traditionele boek in de hal hebben veel musea inmiddels ook een gastenboek op internet: gastenboek 2.0. Hoe musea dit doen verschilt nogal. Zo maakt het Marechausseemuseum in Buren gewoon foto's van de pagina's in het fysieke gastenboek en plaatst deze dan op het internet. Het Centraal Museum in Utrecht heeft het gastenboek gecombineerd met twitter. Als je op internet een commentaar in hun elektronische gastenboek schrijft dan verschijnt dat op twitter. Het Airborne Museum 'Hartenstein' in Oosterbeek heeft een mooie oude secretaire in het museum geplaatst, je kunt er een berichtje schrijven en gelijk ook een 'selfie' (een foto van jezelf) maken. Bericht en foto worden op internet geplaatst. De vele tientallen berichtjes lijken op die in traditionele gastenboeken. De berichten zijn alleen korter en lijken verdacht veel op 'likes'. Zo schrijft Marijn: 'Dit is een heeeeeeeeeel erg mooi museum. Ik vind het ook heel erg leerzaam'.

Het kan ook anders. Nina Simon, directeur van een klein museum voor kunst en geschiedenis in Santa Cruz, Californië, stond enige jaren geleden aan de rand van de afgrond. Haar museum trok nauwelijks bezoekers. Het moest anders, maar hoe? Daarvoor riep ze de hulp in van haar schaarse bezoekers. Hoe kunnen we ons museum verbeteren? Omdat het museum bijna geen geld had, moest alles zo goedkoop mogelijk. Vanaf het moment dat de bezoekers door de deur kwamen, wilde ze hen vragen om suggesties ter verbetering te leveren. Het gastenboek moest een belangrijke bron van informatie worden, maar zoals bijna elk gastenboek stond ook haar gastenboek vol met vrolijke maar veelal nietszeggende opmerkingen als 'Ankie was here' of 'hartstikke tof'. Daar had ze niet zoveel aan, wat nu?

Volgens Nina heeft elke bezoeker wel iets interessants te melden. De kwaliteit van de antwoorden wordt bepaald door de wijze van vragen. Door hoe

we onze vraag stellen, ze bedoelt dit letterlijk. Ze heeft een eenvoudige proef gedaan; bezoekers werd gevraagd om reacties en suggesties ter verbetering op te schrijven. In plaats van een gastenboek gebruikte ze losse notieblaadjes. De ene helft van de bezoekers kreeg een eenvoudig wit vierkant blaadje en de andere helft kreeg mooie, gekleurde achthoekige blaadjes om zijn opmerkingen te noteren. Het resultaat was opmerkelijk. Op de gekleurde blaadjes stonden niet alleen minder nietszeggende opmerkingen, maar het aantal bruikbare suggesties was bijna tweemaal zo hoog (51 % versus 28 %).

Volgens Simon is de verklaring simpel. Als je bezoekers iets bijzonders geeft, dan zullen ze iets bijzonders teruggeven. Uit alles wat ze in haar museum doet en hoe ze het vorm geeft, blijkt deze zorg en haar wens om bezoekers bij het museum te betrekken. Van een verzoek om verhalen over scheiding en liefdesverdriet tot het letterlijk oppotten van persoonlijke herinneringen. Bezoekers waarderen dit. Ze zien zichzelf niet langer als passieve passanten maar als actieve participanten. Door haar eigenzinnige aanpak, van gastenboek tot verzamelbeleid, heeft Simon het aantal bezoekers meer dan verdubbeld. Haar verslag op You Tube is hartverwarmend. Ze heeft haar ervaringen ook beschreven in een boek, dat gratis is te downloaden.

MEER INFORMATIE:

Nina Simons verhaal:

<http://www.youtube.com/watch?v=alcwIH1vZ9w>

Nina Simons boek:

<http://www.participatorymuseum.org>

Zie over de studie van haar boek ook H. Van Genechten, J. van Leeuwen en O. Van Oost, De leesgroep. Een participatieve werkvorm met veel mogelijkheden. In *Faro | Tijdschrift over cultureel erfgoed* 6 (2013) 4 p. 58 - 63 •

- Nina Simon -

Onbeheersbaar erfgoed

Onder de titel 'Onbeheersbaar erfgoed: zonder kennis geen keuze' verscheen in 2013 een bijzondere publicatie van de Radboud Universiteit Nijmegen en van de Ottema-Kingma Stichting. Het boek bevat de schriftelijke weerslag van een symposium en de daar gehouden voordrachten van onder andere Paul Schnabel, Arnoud Odding, Sytse ten Hoeve, Eloy Koldewij en Johan de Haan, alsmede de Rembrandt-lezing van Rudi Ekkart, getiteld 'Bewust verzamelen'.

Met de enigszins cryptische titel wordt bedoeld dat alleen gedegen kennis van collecties, interieurs, inboedels en objecten ervoor kan zorgen dat er verantwoorde keuzes over behoud dan wel afstoten, conservering, verkoop, instandhouding of verwaarlozing kunnen worden gemaakt. Gebeurt dat niet, dan wordt het erfgoed onbeheersbaar. Rudi Ekkart

breekt daarom een lans voor het behoud van de wetenschappelijke onderzoekstaken van musea, die door de bezuinigingen ernstig onder druk staan. Hoe het mis kan gaan wordt in diverse bijdragen beeldend beschreven, bijvoorbeeld in het artikel over 'op drift geraakt' Protestants kerkelijk erfgoed van Sytse ten Hoeve. Na lezing ervan vraag je je af hoe dit artikel überhaupt geschreven kon worden, zoveel kroonluchters, meubilair, avondmaalzilver en andere kostbare objecten werden opgeruimd, verkocht of bleven in de inboedels van oud-ambtsdragers of bejaardentehuizen.

In een samenvattend stuk pleiten Jos Koldewij, Johan T. ter Molen en Antoon Ott voor de samenstelling van de 'Collectie en de kerncollectie Fryslân', erfgoed-breed, en niet alleen door partijen uit het publieke, maar ook uit het particuliere domein. ●

Het boek (ISBN 9789491226052) is te bestellen bij de Ottema-Kingma Stichting te Leeuwarden,
E info@oks.nl
W www.oks.nl
prijs € 19,- inclusief verzendkosten

Goud in handen

De waarde van uw museum voor de samenleving

Voor wie verder wil gaan met de lobby voor zijn of haar museum doet er goed aan de publicaties van de Museumvereniging te raadplegen. Het gaat om de publicaties 'Meer dan waard' en de daarbij behorende checklist, de 'Checklist 2013 de vijf waarden en verkiezingen' en het onderzoek van onderzoeksbureau Atlas voor Gemeenten 'De Schat van de Stad'. Al deze publicaties zijn te downloaden van de site van de Museumvereniging www.museumvereniging.nl.

Verder is het raadzaam om de activiteiten van Kunsten '92 te volgen. Deze Nederlandse lobbyorganisatie voor kunst, cultuur en erfgoed ondersteunt en beïnvloedt gemeenten en raadsleden bij het bepalen van het gemeentelijk cultuurbeleid; de site www.kunsten92.nl is een eldorado voor wie op zoek is naar studies, beleidsstukken, verslagen e.d. Het Erfgoedplatform van Kunsten '92 heeft een praktische beleidsagenda voor gemeenten opgesteld. Deze Gemeentelijke Erfgoedagenda reikt gemeenten concrete en inspirerende voorbeelden aan met praktische tips om optimaal gebruik te maken van het aanwezige erfgoed. Musea kunnen op deze agenda inspelen met activiteiten en lobby.

Onlangs is in Vlaanderen het rapport 'De waarde van cultuur' verschenen. Het is te downloaden op de site van Faro (<http://www.faronet.be/nieuws>) en op de site van de Vlaamse Gemeenschap: www.vlaanderen.be/cultuur

BaroBelBut
Buttons, Pins, Gifts & Goods

BARO bvba is exclusief verdeler van **TYVEK 1622 E**, de softstructuur van **Du Pont de Nemours®**. TYVEK is speciaal ontwikkeld voor het **verpakken en beschermen van waardevolle (kunst)objecten**; verwerkbaar zoals **TEXTIEL** (breedte van de rol 1524 mm). TYVEK is **microgeperforeerd** en dus **ademend**, dit materiaal biedt een **superieure bescherming tegen stof, vocht, UV- & IR-straling en vele chemicaliën**.

Reeds **tientallen musea** gebruiken succesvol dit product.

Contacteer ons vrijblijvend:

0499/71.02.85 - info@barobelbut.be - www.barobelbut.be

e/pontent.be

PROFIEL

Locatie
Rijksmuseum in Amsterdam
Datum
Geopend 13 April 2013
Glas
'Tru Vue' Optium Museum Acrylic™

RIJKS MUSEUM

Installation images courtesy of Rijksmuseum in Amsterdam

ontspiegeld

anti-statisch

kraswerend

UV-beschermend

De mooiste collecties rekenen op Optium® Acrylic glas

Optium Acrylic glas is het resultaat van een jarenlange samenwerking met diverse musea. Het is de ideale oplossing voor het inlijsten van waardevolle kunstwerken en het maken van displays.

Optium combineert het beste van twee werelden: ontspiegeld, slagvast en veilig, anti-statisch en UV-werend acrylaat in één product. Een ideale combinatie van esthetiek en conservering. Het is geen toeval dat musea over heel de wereld rekenen op Optium voor het beschermen, conserveren en tentoonstellen van hun waardevolle kunstwerken. Optium - The Difference is Clear™.

Voor meer informatie of een proefpakket, kunt u contact opnemen met uw dichtstbijzijnde dealer:
Nederland: www.larsonjuhl.nl
België/Luxemburg: www.cami-nv.com

Optium®
Acrylic Glazing

www.tru-vue.com

OOST-VLAANDEREN

MIEKE VAN DOORSELAER

T (+32) 09 267 72 85

E mieke.van.doorselaer@oost-vlaanderen.be

WEST-VLAANDEREN

ELIEN DOESSELAERE

T (+32) 050 40 34 44

E elien.doesselaere@west-vlaanderen.be

ANTWERPEN

FRANK HERMAN

T (+32) 03 240 64 29

E frank.herman@admin.provant.be

LIMBURG

ANNE MILKERS

T (+32) 011 23 75 80

E amilkers@limburg.be

VLAAMS-BRABANT

NICOLAS MAZEURE

T (+32) 016 26 76 77

E NICOLAS.MAZEURE@VLAAMSBRABANT.BE

VLAAMSE

GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

PEGGY VOESTERZOONS

T (+32) 02 563 05 58

E pegg.voesterzoons@vgc.be

FARO, VLAAMS STEUNPUNT VOOR CULTUREEL ERFGOED

T (+32) 02 213 10 60

LEON SMETS

Consulent behoud en beheer

E leon.smets@faronet.be

HILDEGARDE VAN GENECHTEN

Consulent publiekswerking

E hildegarde.vangenechten@faronet.be

GRIET KOCKELKOREN

Consulent behoud en beheer

E griet.kockelkoren@faronet.be

OLGA VAN OOST

Stafmedewerker musea

E olga.vanoost@faronet.be

ZUID-HOLLAND

JUDITH TEGELAERS

Erfgoedhuis Zuid-Holland

T (+31) 015 215 43 50

E tegelaers@erfgoedhuis-zh.nl

ZEELAND

LEO ADRIAANSE

Cultureel Erfgoed Zeeland

T (+31) 0118 67 08 70

E lcm.adriaanse@sceez.nl

NOORD-BRABANT

ANNETTE GAALMAN

Erfgoed Brabant

T (+31) 073 615 6262

E annettegaalman@erfgoedbrabant.nl

LIMBURG

AGNES VUGTS

Huis voor de Kunsten Limburg

T (+31) 0475 39 92 74

E avugts@hkl limburg.nl

BUREAU LANDELIJK CONTACT VAN MUSEUMCONSULENTEN

Postbus 1325, 5200 BJ 's-Hertogenbosch

T (+31) 073 615 62 73

F (+31) 073 615 62 63

E lcm@erfgoedbrabant.nl

W www.museumconsulenten.nl

colofon

Museumpeil nummer 41 - voorjaar 2014

Museumpeil informeert museummedewerkers in Nederland en Vlaanderen over landelijke en provinciale ontwikkelingen in de museumsector vanuit een praktijkgericht perspectief. Museumpeil is een uitgave van de Stichting Landelijk Contact van Museumconsulenten in samenwerking met de bureaus van de provinciale museumconsulenten en FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed. Museumpeil verschijnt tweemaal per jaar en wordt verspreid onder de relaties van museumconsulenten en FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed.

Redactie:

Girbe Buist

Koeki Claessens

Hildegard Van Genechten

Olga Van Oost

Franklin van der Pols

Leon Smets

Jan Sparreboom (hoofdredacteur)

Alexandra van Steen

Liesbeth Tonckens

Peggy Voesterzoons

Redactieadres:

Bureau Landelijk Contact

van Museumconsulenten,

De Griffie Waterstraat 16, s-Hertogenbosch

Postbus 1325, 5200 BJ 's-Hertogenbosch

T (+31) 073 615 62 73

E LCM@erfgoedbrabant.nl

Abonnementen:

Een jaarabonnement kost € 22,50

Opgave voor Nederland bij Erfgoed Brabant, Postbus 1325, 5200 BJ 's-Hertogenbosch.

Voor België bij FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, Priemstraat 51, 1000 Brussel. Abonnementen lopen per kalenderjaar en dienen voor het einde van het jaar te worden opgezegd.

Losse nummers:

Losse nummers kosten € 12,50

(excl. verzendkosten)

Advertenties:

ClientMatch

www.clientmatch.org

T +32 (0)3 - 293 54 89

GSM. +32 (0)495 - 69 78 21

Vormgeving en druk:

Antilope Communications, Lier

Oplage:

2400 exemplaren

ISSN 1381-1088

Foto omslag:

Interieur van het Gezelmuseum. Foto Cel Fotografie Stad Brugge

© Museumpeil

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. De redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de schade, van welke aard ook, die het direct of indirect gevolg is van handelingen of beslissingen die gebaseerd zijn op informatie uit dit blad.

GRONINGEN

ROELI BROEKHUIS

Museumhuis Groningen

T (+31) 050 313 00 52

E r.broekhuis@museumhuisgroningen.nl

FRIESLAND

MIRJAM PRAGT

Museumfederatie Fryslân

T (+31) 058 213 91 85

E mpragt@museumfederatiefryslan.nl

GELDERLAND

MARC WINGENS

Gelders Erfgoed

T (+31) 026 3521688

E m.wingens@gelderserfgoed.nl

FLEVOLAND

ANDRÉ GEURTS

Nieuw Land Erfgoedcentrum

T (+31) 0320 225 900

E a.geurts@nieuwlanderfgoed.nl

UTRECHT

MARIANNE DE RIJKE

Landschap Erfgoed Utrecht

T (+31) 030 22 19 782

E m.derijke@landschaperfgoedutrecht.nl

NOORD-HOLLAND

BIRGITTA FIJEN

Cultuurcompagnie Noord-Holland

T (+31) 072 850 28 00

E birgittafijen@cultuurcompagnie.nl

Vijf redenen om u te abonneren op

Museum peil

1 Museumpeil

is het Nederlands-Vlaamse **museumvakblad**, geschreven voor en door museummedewerkers en direct betrokkenen uit het werkveld

2 Museumpeil

is een **praktische gids** voor de museale praktijk en een platform voor informatie- en kennisuitwisseling

3 Museumpeil

heeft ieder nummer een **actueel** thema met praktische kennis en ervaring, tips en wetenswaardigheden

4 Museumpeil

bevat **boekbesprekingen**, opiniestukken en verslagen en aankondigingen van belangrijke evenementen en bijeenkomsten

5 Museumpeil

wordt gelezen, bewaard, geciteerd, geëxcerpeerd en gecatalogiseerd in de museale handbibliotheek

Museumpeil verschijnt twee maal per jaar, in full colour. Voor € 22,50 euro per jaar blijven we op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen in het museumvak en van elkaars ervaringen.

Meer informatie: +31 073-615 62 73 (secretariaat LCM), +32 02-213 1060 (FARO, Vlaams Steunpunt voor cultureel erfgoed) of +31 06 238 333 77 (hoofdredacteur)

Gebruiksvriendelijk - Flexibel - Toekomstgericht
Adlib Museum is prettig én efficiënt in gebruik.
Daarvoor zorgen de vele slimme functies en intuïtieve
interfaces. Overzichtelijke tabbladen, de standaard

dlib
an AXIELL company

Adlib Information Systems
+31 (0) 346 58 68 00
sales@adlibsoft.com
www.adlibsoft.com